

Arvosteluja

Valamon luostarin historiankirjoituksen historiaa

Kati Parpei: "The Oldest One in Russia." The Formation of the Historiographical Image of Valaam Monastery. Russian History and Culture, Vol. 6. Brill, Leiden 2011. 299 s.

Brillin julkaisema Kati Parpein kirjoittama Valamon luostarin historiallisen kuvan muodostumiseen paneutuva teos (2011) pohjautuu suhteellisin pienin, lähinnä rakenteellisin muutoksin hänen vuonna 2010 julkaistuun samannimiseen väitöskirjaansa. Valamon luostari nousi kukoistukseensa 1800-luvulla, jolloin saarella vieraili useita tsaareja, ja sen perustajaisät Sergei ja Herman kohotettiin kaikkialla Venäjällä kunnioitettaviksi pyhiksi. Tuota luostaria vaivasi vain yksi asia: historiallisten lähteiden puute. Venäjän vanhimmaksi tituleerattulla luostarilla oli harvinaisen vähän säilyneitä kirjallisia jäänteitä omasta menneisyydestään. Tämä ristiriita muodosti paradoksin, johon Parpein tutkimus seikkaperäisesti pureutuu.

Valamon luostarin nousu yhdeksi Venäjän tärkeimmistä luostareista sijoittuu koko Euroopan-laajui-

seen kansallisromantiikan aikakauteen, joka haki innokkaasti juuria ennen kaikkea myyttiseltä keskiajalta. Kati Parpein tutkimus johdattaa lukijansa mielenkiintoiselle ja kiehtovalle matkalle aikakauteen, jolloin paineet Valamon luostarin historiaa kohtaan alkoivat kasvaa. Koska luostarilla ei ollut kirjallista aineistoa menneisyydestään, kuva Valamon historiasta pohjautui suullisiin kertomuksiin. 1600-luvulla autoitunut ja 1700-luvun alussa uudelleen rakennettu luostari sai vähä vähältä 1800-luvun kuluessa historian, joka vastasi sen silloista kuuluisuutta ja mainetta.

Mukaansatempaavasti Kati Parpei liittyy Valamon historioGRAFISEN kuvan synnyn koko Euroopan-laajuiseen kansallisromantiikan ilmiöön, joka ikään kuin vaati kansallisten erityispiirteiden esille nostamista ja niihin pohjautuvia vahvoja stereotyyppioita. Tähän ilmiöön liittyi keskiajan, tuon myyttisen kansallisen menneisyyden kulta-ajan, lähteiden armoton metsästys, joka toisinaan johti innokkaiden keräilijöiden kiusaukseen sekoittaa fakta ja fiktio ja väärentämään suuren yleisön kaipaamia lähteitä. Parpein tutkimus tuo seikkaperäisesti ja valasevasti laajaan arkistolähdemateriaaliin nojaten ilmi sen, kuinka Venäjän metropoliittaa ja Pyhää Synodia vaivasi Valamon "historiattomuus" aikakaudella, jolloin aineksia venäläiskansallisen identiteetin ja omakuvan rakentamiseen

haettiin ahnaasti, ja kansallinen historiankirjoitus tarjoi uljaita juuria, missä ortodoksisuus oli oleellinen osa venäläiskansallista identiteettiä.

Useat Karjalan luostareiden perustajaisistä oli kanonisoitu Moskovan suurissa kirkolliskokouksissa 1500-luvun puolivälissä, joten näillä luostareilla oli kanonisoitujen pyhien elämäkertoihin sisältyneenä kirjoitettu ja dokumentoitu perustamisen historia. Valamolta, kuuluisuuteen kohonneelta vauraalta luostarilta tämä kirjoitettu historia puuttui. Sen perustajaisät Sergei ja Herman kanonisoitiin yleisvenäläisen kalenterin mukaan muistettaviksi pyhiksi vasta vuonna 1819, mikä tuntui kovin myöhäiseltä verrattuna moniin muihin Karjalan luostareihin, joiden perustajaisät, kuten Savvati Solovtškiläinen, Aleksanteri Syväriläinen ja Arseni Konevitsalainen kanonisoitiin 1500-luvun puolivälissä.

Parpei esittää johtopäätöksensä, kuinka juuri Valamoa vaivannut "historiattomuus", lähteiden olemattomuus, loi edellytykset värikkäälle ja vivahteikkaalle historialliselle kuvalle, joka muodostui 1800-luvun kuluessa suurelta osalta suullisten legendojen sekä tarkoituksellisten väärennösten avulla. Parpein tutkimuksen suuri oivallus onkin, kuinka historian tarve luo historian. Valamon kuuluisuus ja vaikutusvalta 1800-luvun venäläisessä yhteiskunnassa sisälsi paradoksin omalla historiattomuudellaan.

Pitkän tutkimusprosessin aikana Parppein tutkimus on hakenut rakennettaan, mikä paikoitellen heijastuu tekstiin. Prosessin aikana Parppei muuttui keskiajantutkijasta 1800-luvun historiankirjoituksen tutkijaksi, eivätkä tutkimuksen suunnan muutokset ja näkökulman hakeminen ole aivan kivuttomasti siirtyneet teoksen rakentamiseen, jota hienoisesti vaivaa selkeiden tutkimuksellisten kysymysten esittäminen.

Historiankirjoituksen yhtenä oleellisena osa-alueena on väistämättä aina ollut tarinankerronta; looginen ja ymmärrettävä esitys siitä, kuinka nykyisyyteen on päädytty. Kati Parppei antaa johdannossaan ymmärtää käsittelevänsä Valamon historiallisen kuvan syntyprosessia kuvatutkimuksen ja myyttihistorian keinoin. Teoksen metodologinen johdanto ei kuitenkaan juurikaan nivoudu itse tutkimukseen. Parppein mukaan myytit ovat ”syntyarinoita, jotka selittävät nykyisyyttä”, ja hän viittaa myyttien ja historian merkitykseen selitysten antajina ja menneisyyden kuvan rakentajina. Suuret luomismyytit, sellaiset kuin Kalevalan, Raamatun, tai vaikkapa antiikin kreikkalaisen tradition myytit selittävät kyllä ihmisen paikkaa maailmassa, mutta Parppei ei mitenkään konkreettisesti osoita, kuinka hänen myyttihistorian työkalunsa toimii suhteessa Valamon menneisyyden kuvaan.

Tutkimuksessaan hän ajautuu enemmän selvittämään Valamon perustamisajankohdan problematiikkaa ja tutkimushistoriaa kuin tutkimaan itse kuvaa. Valamon historiallisen kuvan perusosat ilmenevät hänen tutkimuksessaan jo valmiina rakenteeseen utjuttuina kattauksena, missä luostarin vanhuus, luostarin pyhien isien arvovalta muihin Karjalan pyhimyksiin nähden, sekä sen asema idän ortodoksin linnakkeena esitetään Valamon historiografisen kuvan kulmakivinä. Näiden teemojen va-

raan Parppei osoittaa Valamon historiografisen kuva muodostuneen, ja siihen pohjautuu myös teoksen rakenne.

Keskeisin elementti tässä kuvassa oli Valamon väitetty vanhemuus muihin Venäjän luostareihin nähden. Idea luostarin vanhemmuudesta on mainittu jo vuodelta 1784 peräisin olevasta luostarisäännöstä, ja useat historioitsijat viittasivat ajatukseen Valamosta Venäjän vanhimpana luostarina. Luostarin alkuvaiheet on kiistelty aihe, johon Valamo-tutkimuksen suomalainen uranuranuurtaja Heikki Kirkinen osallistui jo 1960-luvulta lähtien. Nyt julkaistu teos kantaa mallikkaasti kortensa kekon tässä debatissa, sillä kysymys Valamon vanhemmuudesta muihin Venäjän luostareihin nähden nousee Parppein teoksen keskeiseksi ongelmakohtaksi. Vaikka hän periaatteessa lähtee kerimään auki Valamon historiografisen kuvan syntyyn vaikuttaneita tekstejä aikomuksenaan hyödyntää kuvatutkimusta, on hän sittenkin enemmän sotkeutunut debattiin Valamon historian ajoituksesta kuin antaa johdannossaan ymmärtää. Toki tämän lähdeaineiston perinpohjaisen tuntemuksen nojalla Parppeilla on aiheeseen painava sana sanottavanaan. Parppein käyttämä lähdeaineisto on laaja, se sisältää kronikoita, arkistolähteitä, historiateoksia ja jopa nettisivuja.

Sergein ja Hermannin myöhäinen kanonisaatio nousee esiin yhtenä keskeisimpänä Valamon historiografisen kuvan paradoksina. Ikään kuin itsekin uskoen siihen, että Valamo oli luostari, jonka perustajaisät olisi kuulunut kanonisoida samoihin aikoihin kuin naapuriluostareidenkin perustajat, Parppei pohtii syitä siihen, miksi näin ei käynyt. Aivan kuin se vaihtoehto, että Valamo olisi ollut syrjäinen ja suhteellisen merkityksetön luostari aina 1700-luvulle saakka, jolloin luostari perustettiin

uudelleen, ei olisi mahdollinen. Vastaukseksi siihen, miksi Sergeitä ja Hermannia ei kanonisoitu 1500-luvun kirkolliskokouksissa tai pian niiden jälkeen, Parppei tarjoaa oman näkemyksensä. Ensimmäkin useat lähteet antavat aiheetta olettaa, että Sergein ja Hermannin reliikit yhdistettiin vasta 1500-luvun puolivälissä, joten varsinainen kultin synty oli tuolloin vielä alkutekijöissään. Lopulta Valamon autioituminen 1500-luvun lopun Venäjän ja Ruotsin sodissa vesitti asian. Loppujen lopuksi Kati Parppei jättää Valamon historian historiallisten vaiheiden rekonstruoinnin lukijan tehtäväksi.

Tutkimuksen kaksijakoinen luonne muodostaa teoksen rakenteellisen haasteen. Toisaalta selvitetään Valamon syntyhistoria ja esitellään siihen liittyvät lähteet ja tutkimus. Toisaalta käsitellään historiografisen kuva, joka luostarista ennen toista maailmansotaa ja luostarin uudelleen perustamisen jälkeen vuodesta 1989 lähtien on annettu ja tänä päivänäkin annetaan. Nämä kaksi linjaa eivät sujuvasti kohtaa. Siihen on omat ymmärrettävät syynsä, sillä ne muuttamat 1500-luvun dokumentit, jotka valottavat Valamon luostarin historiaa todella hyvin, eivät olleet 1700- ja 1800-luvun historioitsijoilla käytössä. Ehkä tärkein Valamon historiaa valottava lähde, vasta 1980-luvulla tutkijoiden tietoisuuteen paljastunut 1500-luvulla kirjoitettu *Skazanie o Valaamskom monastyre* (Kertomus Valamon luostarista) kertoo paitsi luostarin syntyajankohdan, valottaa myös hyvin miksi Valamon luostarin perustajista ei syntynyt selkeää kulttia. Esittelemällä seikkaperäisesti tämän lähteen tutkimuksessaan, myös lukijat voivat helposti tehdä omat johtopäätöksensä Valamon menneisyydestä.

Parppein tutkimuksesta käy hyvin ilmi se, kuinka luostarin oman kirjakaupan merkitys Valamon kuvan luomisessa oli keskeinen. Vala-

mosta kertovia kirjoja ostivat – ja ostavat edelleen – saarella vierailevat matkailijat ja pyhiinvaeltajat. Nykyään tärkeä Valamon menneisyyden kuvan luoja on Internet. Perinpohjaisen lähteiden tuntemuksensa ja huolellisen lähdekritiisyytensä vuoksi Parpein teos on ohittamaton perusteos kaikille Valamon historiasta kiinnostuneille. Se osoittaa vastaansanomattomasti myös mielikuvan voiman historiankirjoituksen moottorina, ja niinpä teosta voi erinomaisesti suositella kenelle tahansa historian kirjoituksesta kiinnostuneelle.

– MARI ISOAHO

Uuden Galician valloitus

Ida Altman: The war for Mexico's West. Indians and Spaniards in New Galicia, 1524–1550. Albuquerque: University of New Mexico Press, 2010. 340 s.

Latinalaisen Amerikan espanjalaisvalloituksen ja siirtomaajän historian erikoistuneen Ida Altmanin uusin tutkimus käsittelee Meksikon alueella sijainneen Uuden Galician valloitusta. Aiheen valinta on perusteltua, sillä tapahtumasarja on jäänyt pieneksi sivujuonteeksi espanjalaisten valloituksista kirjoitetuissa teoksissa. Eniten huomiota ovat saaneet sellaiset konkistadorikomentajat kuin Meksikon asutekkivaltakunnan alistaja Hernán Cortés tai Perun inkavaltion valloittaja Francisco Pizarro. Heidän menestystarinansa ovat leimanneet muiden Amerikan osien valloituksia niin, että nekin on usein kuitattu samanlaisina ylivoimaisten espanjalaisten voitokulkuina. Altman onkin asettanut tavoitteek-

seen tehdä englanninkieliselle yleisölle tunnetuksi heidän huonosti tuntemansa tapahtumasarjan sekä oikoa uuden tutkimustiedon avulla espanjalaisvalloittajista kirjallisuuteen juurtuneita virheellisiä käsityksiä. Siten hän jatkaa samalla linjalla kuin James Lockhart ja Matthew Restall, joiden ansiokkaat tutkimukset ovat murtaneet vanhoja myyttejä konkistadoreista.

Altman lähestyy Uuden Galician valloitusta sekä konkistadorien että alkuperäisasukkaiden kokemusten kautta. Jälkimmäisen kohdalla ongelmana on, etteivät alueella asuneet kansat jättäneet jälkeensä kirjallisia dokumentteja. Säilynyt aineisto on lähes kokonaan valloittajien kirjoittamaa. Alkuperäisasukkailla ei puolestaan ollut omaa kirjoitusjärjestelmää, jonka avulla he olisivat voineet tallentaa kokemuksiaan. Lisäksi espanjalaisten kovakouraiset menetelmät ja mukanaan tuomat kulkutaudit aiheuttivat laajaa väestökatoa. Alueelle ei jäänyt tarpeeksi henkiin sodat kokenutta väestöä, joka myöhemmin olisi voinut kertoa kokemuksiaan kiinnostuneille lähetysaarnajille, kuten muualla Meksikossa tapahtui. Altman on ratkaissut yksipuolisen aineiston ongelmat valitsemalla lähteiksi espanjalaisvalloittajia vastaan nostettujen oikeudenkäyntien pöytäkirjoja, joissa alkuperäisväestö pääsee usein ääneen todistajana. Kuten Altman huomauttaa, heidän lausuntonsa ovat päätyneet lähteisiin espanjankielisen tulkin ja kirjurin välityksellä. Tutkija on kuitenkin pitänyt ongelmat mielessään ja pystynyt hyödyntämään aikaisemmassa tutkimuksessa vähän käytettyjä lähteitä. Valloittajien laatimia raportteja sekä muistelmia ei niitäkään unohdeta, vaan tutkimukseen on valittu aiheen kannalta relevantit lähteet.

Altman on rajannut teoksensa ajallisesti kahteen tapahtumaan. Tutkimus alkaa Nuño Beltrán de Guzmánin johtamasta alueen en-

simmäisestä ja raa'asta valloituksesta 1520-luvun puolivälistä 1530-luvun alkupuolelle. Käsitteilyn pääteipsteinä on alkuperäisväestön kapinan jälkeen tapahtunut toinen valloitus ja siirtomaahallinnon vakiinnuttaminen Uuden Espanjan varakuningas Antonio de Mendozan komennossa. Pääosassa teoksen luvuista Altman käsittelee valloituksen ja kapinan vaiheita molempien osapuolten kokemana. Lisäksi Altman luo katsauksen muutoksiin, joita espanjalaisten mukanaan tuoma siirtomaahallinto alueella aiheutti.

Altman ravistelee tutkimuksessaan vanhaa käsitystä espanjalaisista ylivertaisina taistelijoina alkuperäiskansoihin verrattuna. Espanjalaisten menestys perustui ympäri Amerikan manteretta paikallisten kansojen vanhojen vihollisuuksien hyödyntämiseen ja liittolaisten hankkimiseen. Menetelmä onnistui parhaiten atsteekkien tai inkujen keskusvaltaisesti hallittujen valtakuntien kohdalla, missä konkistadorit pystyivät liittoutumaan katkerien alamaisten ja vihollismaiden kanssa. Valloituksen jälkeen he saattoivat ottaa haltuunsa valmiit hallintorakenteet, joiden varaan siirtomaahallinto oli helppo rakentaa. Sen sijaan pääosassa Amerikan alueita espanjalaiset olivat vaiveuksissa, kun vastaavia keskusjohtoisia valtakeskittymiä ei löytynyt. Uuden Galician alistamisessa ongelmiin joutuneet konkistadorit turvautuivat terrorisotaan, missä asukkaita surmattiin joukkoittain vastarinnan murtamiseksi. Lisäksi alue paljastui odotettua köyhemmäksi, joten espanjalaiset alkoivat kruunun kiellosta huolimatta myydä asukkaita orjiksi.

Koska Uuden Galician asukastiheys oli Keski-Meksikoon verrattuna harva ja asukkaiden orjiksi myyminen vielä pahensi asiaa, espanjalaisten suosimat encomiendaläänitykset eivät tuottaneet tarpeeksi tuloja. Seurauksena oli harvojen asukkaiden riistäminen,

minkä aiheuttama katkeruus osataan ajoi asukkaita kapinaan uutta isäntäänsä vastaan. Lähteiden tarkan analysoinnin perusteella Altman osoittaa, ettei kapina espanjalaisvaltaa vastaan ollut mikään spontaani vihanpurkaus, vaan vuosia huolellisesti suunniteltu kansannousu. Kapinalliset olivat lähellä päihittää espanjalaiset, sillä he oppivat uusia taistelutapoja, joiden avulla he saattoivat eliminoida espanjalaisten vahvuudet taistelukentällä. Vaikka espanjalaiset lopulta onnistuivat pääsemään niskan päälle, säilyivät jotkin Uuden Galician syrjäiset alueet itsenäisinä pitkälle 1700-luvulle saakka. Vaikka Altman ei asiaa tutkimuksessaan mainitse, oli vastaava kehitys espanjalaisvalloituksen kohdalla melko yleistä. Yleisesti konkistadorit ilmoittivat kruunulle valloitustensa olleen menestyksenkäitä, vaikka todellisuus saattoi olla toinen. He tiesivät, että kruunu ei olisi palkinnut epäonnistumisia.

Vaikka Altmanin alkuperäislähteiden määrä on kattava ja käyttö taitavaa, etenkin muutoin vähän käytetyn oikeudenkäyntiaineiston kohdalla, on pieniä puutteita havaittavissa tutkimuskirjallisuudessa. Uudempaan aiheesta tehtyyn tutkimukseen perehtymisestä huolimatta hän seuraa osittain vanhoja ja jo kumottuja käsityksiä. Näin on esimerkiksi Uuden Galician ensimmäisen valloittajan Nuño de Guzmánin kohdalla. Vanhassa kirjallisuudessa pahamaineisena pidetty Guzmánin suorittama paikallisen päällikön Cazoncin vangitseminen ja teloitus oikeudenkäynnin jälkeen salaliitosta syytettynä olivat Altmanin mielestä oikeusmurha (s. 34). Väite seuraa alkuperäisväestöä sympatisoivaa ja konkistadoreja parjaavaa tutkimussuuntausta, joka ei sovi molempien osapuolten kokemuksiin kuvaamaan yrkivään tutkimukseen.

Guzmánin toimien kuvaaminen antaa lisäksi vaikutelman, ettei tut-

kija ole perehtynyt Amerikan espanjalaisvalloituksen lakikontekstiin eikä Guzmánin motiveihin. Esimerkiksi James Krippner-Martínez on teoksessaan "Rereading the conquest: power, politics, and the history of early colonial Michoacán, Mexico, 1521–1565" päätyntä aivan erilaiseen tulintaan. Hänen tuloksensa osoittavat, että oikeudenkäynti oli hyvin tavallinen menetelmä konkistadoreille. Kruunu oli säätänyt tiukkoja lakeja ja asetuksia alkuperäisväestön kohtelusta, joita konkistadorien oli toteltava. Sen vuoksi valloittajat kuvasivat kuninkaalle lähettämässä raporteissaan toimensa pilkulleen lakien mukaisina. Suurta arvovaltaa omanneen Cazoncin teloitus oli Krippner-Martínezin mukaan välttämätön toimi konkistadoreille paikallisten asukkaiden vastarinnan lopettamiseksi. Alueen väestön vastarinta olisi jatkuessaan koitunut pulassa olleiden espanjalaisten tuhoksi. Koska konkistadorit eivät voineet noin vain surmata vaarallista vastustajaansa kruunun lakien vastaisesti, heidän täytyi todistaa hänet Espanjan kuninkaan kanssa tehdyn liittosopimuksen rikkojaksi ja kuolemantuomion ansaitseväksi petturiksi.

Ida Altman onnistuu teokselleen asettamassaan tavoitteessa. Lopputuloksena on selkeä yleisesitys Uuden Galician valloituksen vaiheista ja seurauksista. Teoksessa on lisäksi kyetty kyseenalaistamaan vanhoja tulkintoja, mikäli alkuperäislähteiden tiedot ovat sellaiseen viitanneet. Erityisenä ansiona voi pitää alkuperäiskansojen kokemusten mukaan ottamista vastaavien espanjalaisten rinnalle. Uuden Galician asukkaiden kokemusten jäljittäminen on vaatinut taitavaa valloittajien laatimien lähteiden lukutaitoa.

– VESA-MATTI KARI

Ei oppi ennenkään ojaan kaatanut

Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskialjalta 1860-luvulle. Toim. Jussi Hanska ja Kirsi Vainio Korhonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1266:1. SKS, Helsinki 2010. 407 s.

Nyky-Suomessa vallitsee suuri yksimielisyys onnistuneen kasvatuksen ja koulutuksen ratkaisevasta merkityksestä Suomen tulevaisuudelle. Ymmärrystä asiassa lisää ja syventää se, että tunnemme aihepiirin merkityksen myös historiassamme vaiheissa. Tietämyksemme Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historiasta on ollut valitettavan puutteellinen ja hajanainen varsinkin yhteiskunnalliselta taustoituksestaan. Suomen Historiallisen Seuran ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kolmiosainen tietoteoshanke *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia* onkin sangen perusteltu niin historiamme ymmärtämisen terästämiseksi kuin ajankohtaisuutensa vuoksi.

Teossarjan ensimmäinen osa käsittelee kasvatuksen ja koulutuksen kehitystä ja muutoksia keskialjalta 1860-luvulle. Sen jälkeen käsittely tiivistyy kohden nykyaikaa niin, että kolmannen osan, "Tiedon ja osaamisen Suomi" on tarkoitus ulottua 1960-luvulta nykyaikaan. Pidän jaksotusta perusteltuna. Sitä ei voi mitata vuosilla eikä vuosisadoilla, vaan muutosten sykkeellä ja järjestelmien pysyvyydellä. Kyllä uutta tuli "kehiin" ensimmäiselläkin, noin 600 vuoden jaksolla, mutta se ei mullistanut vanhoja muotoja ja tarpeita. Kuten kirjassa korostetaan, koulutuksen tarpeet ja muodot nousivat tuolloin sääty-yhteiskunnan rakenteista käsin. 1800-luvun jälkipuolen koulutusrakenteet kestivät paljolti 1970-lu-

vulle, ja sen jälkeen pantiin ”kaikki uusiksi”, lopulta yliopistokin.

Kirjasarjan ykkösosan jäsentelyä pidän onnistuneena. Siinä on kaksi kronologista, koulutuksen yleiskäsittelevää lukua: ensimmäinen ulottuu keskiajalta 1500-luvun lopulle (kirjoittajina Jussi Hanska ja Anu Lahtinen) ja toinen siitä edelleen 1800-luvun puoliväliin (kirjoittajana Timo Joutsivu). Niitä on syvennetty aihekeskeisillä koulutusluvuilla: aatelin kasvatusta (kirjoittajina Liisa Lagerstam ja Jessica Parland-von Essen), kaupan ja käsityön ammattikasvatusta (kirjoittajana Kirsi Vainio-Korhonen) ja kirkollinen kansanopetus (kirjoittajina Esko M. Laine ja Tuija Laine). Hyvin ajateltu on lapsuutta ja lasten moninaista osaa sääty-yhteiskunnassa käsittelevä loppuluku (kirjoittajana Marjatta Rahikainen).

Mielestäni on hieman ”omituisia”, että toimittajat luonnehtivat esipuheessaan itseään ”nuoren polven edustajiksi” ja että he siksi osaavat tarkastella ilmiötä, tässä tapauksessa koulutusta, myös kansainvälisesti. Mikä on ”nuori polvi”? Sukupolvi lienee tässäkin varsin liukuva käsite. Se, että tutkija on nuori iältään tai tutkijana, ei vielä tee tutkimuksesta välttämättä parempaa tai kansainvälisempää kuin jos kyseessä on jo varttuneempi tutkija. Hyvin voi olla päinvastoin. Meillä on toki loistavia esimerkkejä varttuneista tutkijoista, jotka ovat ansiokkaasti, iän lisääntymässä entistä kypsemmin, tarkastelleet Suomen historiaa kansainvälisissä yhteyksissä. Tutkimuksen laatu ratkaisee – ei se, mihin ”polveen” tekijä kuuluu. Arviointi tässäkin suhteessa kannattaa jättää lukijoille.

Enkä pidä esipuheessa mainittuja lähteiden ”lähilukua” tai retrospektiivistä tulkintaa erityisen uusina tai nuorten menetelminä. Kyllä kai esimerkiksi Kauko Pirinenkin luki keskiajan lähteitään varsin ”läheltä”, siis tarkasti ja kriittisesti.

Myös sen menetelmän käytössä, että kansainvälisillä lähteillä tai tiedoilla paikataan Suomen keskiajan lähteiden ja tietojen aukollisuutta, on oltava varovainen ja varauksellinen. Aivan toinen asia on se, että suomalaisia ilmiötä tarkastellaan kansainvälisissä yhteyksissä silloin kun siihen on vaikuttavia perusteita. Kyllä Suomen suuret keskiajan tutkijat, suureksi osaksi jo manalle menneitä, osasivat tarkastella keskiaikaa laajoissakin yhteyksissä silloin kun siihen oli aihetta.

Jussi Hanskan ja Anu Lahtisen osio koulutuksesta keskiajalta 1500-luvun lopulle on mainio ja selvästi uusi hyvä lisä aiempaan tutkimukseen. Ongelmana lukijan kannalta saattaa olla se, ettei hän aina huomaa kyllin selvästi, milloin siirrytään käsitellyssä eurooppalaisista/ruotsalaisista käytännöistä ja opetusihanteista Suomessa toteutuneisiin ja vaikuttaneisiin. ”Kansainvälinen” jää monin osin Suomen kehityksestä kovin irralliseksi.

Lähteiden ”lähilukua” harjoitetaan, kun yhdestä asiakirjasta vuodelta 1476, jossa mainitaan Turun hiippakunnan pappi ja hänen opisensa ollut mutta karannut oppilaansa, päätellään, että se olisi ollut erityinen kyläkoulu tai seurakuntakoulu. Edelleen jatketaan, että oli ”pikemmin sääntö kuin poikkeus”, että hiippakunnassa olisi ollut keskiajalta yleisesti kyläkouluja, eräänlaisia alkeiskouluja ja niissä oppilaita (s. 39–45). Vähäkin hypoteettisuus seurakuntakouluista on hävinnyt viimeistään sivulla 59, kun mainitaan, että katedraalikoulun oppilaat olivat ”alemmissa kouluissa lahjakkuutensa osoittaneita poikia”. On selvää, että ex silentio -päätelyssä mennään tässä liian pitkälle, näin ei voi keskiajan tietämystä lisätä. Se voidaan päätellä, että papeilla oli yksityisoppilaina lahjakkaita nuorukaisia saamassa alkuopetusta, mutta kouluista ei voi puhua. Ja pappiskoulutuksen pääpaikka oli katedraalikoulu, johon varakkaat

talonpojatkin lähettivät poikiaan. Kyllähän me sen tiedämme pappiskoulujen nimistäkin, jotka talonpoikaisilla olivat useimmin oppineita muodosteita talojen tai kylien nimistä.

Turun katedraalikoulun perustamisajankohdan osalta kritikoidaan ankarasti ja perusteita sitä Maliniemen ja Pirisen päättelyä, että koulu olisi perustettu pian tuomiokapitulin perustamisen (1232) jälkeen eli vasta korkeintaan 1300-luvun alussa. On toki muistettava, että suomenkielisten pappien tarve oli 1200-luvulla huutava, kun uusia seurakuntia ja kirkkoja perustettiin vilkkaasti. Perusteluksi myöhäisempään perustamiseen ei riitä se ”kansainvälinen” lisä, että Italiassakin oli hiippakuntia, joista katedraalikoulu puuttui vielä 1200-luvulla (s. 50). Toisaalta katedraalikoulun päätehtävä ei ollut antaa valmiudet yliopistoon (s. 69) vaan juuri pappiskoulutus. – Muutamaa ylilyöntiä lukuun ottamatta Hanskan ja Lahtisen osuus on hyvä kokonaisuus ja antaa myös uusia yksityiskohtia.

Timo Joutsivu jatkaa koulutuksen ja sen tarkoituksen käsittelyä 1600-luvun alusta 1800-luvulle. Hänen osionsa perustuu selvemmin kirjallisuuteen kuin edellinen, jossa käytetään myös alkuperäislähteitä. Esimerkiksi paljon siteerattua Comeniuksen kasvatustietoa ym. olisi ollut syytä ammentaa alkuperäislähteistä. Samoin lehtikeskustelujen referoinnissa olisi ollut paikallaan käyttää alkuperäisiä lehtiä (esimerkiksi Åbo Tidningaria sivulla 159). Runsaasti on jouduttu käyttämään J. T. Hanhon vuonna 1947 julkaisemaa Suomen oppikoululaitoksen historiaa vuodelta 1947. Lähes 70-vuotias Hanho oli tilastotieteilijä, ei koulumies.

Joutsivuon kirjoitus on hyvä kokonaisuus, mutta ei tuo juuri uusia lisä aiheeseen. Keskiössä on yleinen koulupolitiikka ja -ajattelu, sen sijaan koulujen perustamista

(esim. pedagogiot jo 1639 sisämaankin kaupunkieihin, vrt. s. 128), käytännön toimintaa, opettajakuntaa ja toimintaedellytyksiä olisi ollut syytä valottaa enemmän. Sääty-yhteiskunnan sitovuus koulutuksen ohjaajana tulee 1700-luvun ja 1800-luvun alkupuolen osalta kovin tiukkana esiin; koulutus toki lisäsi myös säätykiertoa. Kovin monet erilaiset koulut, joita varsinkin 1800-luvulla perustettiin kaupunkieihin, jäivät korkeintaan maininnalle. Näistä olisi saanut tietoa kaupunkihistorioista (esim. Wacklinin tyttökoulu). Kirjan puitteisiin (1860-luvulle) olisi mahtunut myös 1840- ja 1850-luvun vilkas keskustelu koulutuksesta, johon jo Snellmankin osallistui (syysäksenä mm. Ruotsin kansakoulu 1842).

Liisa Lagerstamin ja Jessica Parland-von Essenin osio ”Aatelin kasvatusta” on mielenkiintoinen, uusi lisä Suomen koulutushistoriaan. Se on tehty huolellisesti, ja aihetta on käsitelty monipuolisesti niin aatelistyttöjen kuin -poikienkin osalta – Haapaniemen upseerikoulukin on mukana. Ongelmana on vain se, että Suomen aateliskasvatuksesta on saatavissa sangen niukasti tietoa – artikkeli sopiai lähes yhtä lailla kuvaamaan Ruotsin aatelin kasvatusta. Kiintoisaa olisi ollut saada lukea aatelin koulutuksesta myös autonomian aikana muuttuneissa oloissa.

Kirsi Vainio-Korhonen on laatinut asiantuntevan, hienon kirjoituksen ”Kaupan ja käsityön ammattikasvatuksesta”. Asiantuntevus perustuu pitkälti hänen omiin tutkimuksiinsa kyseisestä aihepiiristä. Naisnäkökulma on tietysti ja aiheesta myös esillä. Naisillahan on kauppiaina pitkä ura Suomessakin: jo 1500-luvulla Pohjanmaan satamissa vierailleissa etelän kauppiaisa oli naisia. Koulutus porvariksi oli monipuolista ja käytännönläheistä.

Esko M. ja Tuija Laine ovat koonneet monitahoisien kirkollisen kansanopetuksen vaiheista ja

muodoista 1600-luvulta 1800-luvulle esityksen. He ovat nähneet vaivan koota myös runsaasti esimerkkiaineistoa maan eri puolilta alkuperäisistä kirkollisista asiakirjoista. Katekismuksen merkitys, lukutaidon oppiminen ja aiempaa korostetummin saarna opetusmuotona saavat asiaankuuluvaa huomiota mutta myös muu hengellinen kirjallisuus ja opetusmuodot. Nimenomaan saarna koskeva osio on itse asiassa uutta luova erikoistutkimus, joka sopii yleisen aiheensa vuoksi hyvin myös yleisesitykseen. Vain kaupunkirahvaan opetuksesta olisi suonut myös jotain sanottavan ja ehkä myös herätysliikkeiden suhteesta kansanopetukseen.

Kun kirja tähän asti on tutkinut ja kuvannut lähinnä yhteiskunnan näkökulmaa opetettaviin, nostaa Marjatta Rahikainen loppuluvussa esiin myös opettavien, lasten todellisuuden niin koulutuksen kuin heille langetettujen muiden velvollisuuksien ja elämänympäristöjen osalta. Hän tekee sen monipuolisesti ja mielenkiintoisesti. Hän tuo käsittelynsä selkeästi myös 1860-luvulle asti, mikä jää monissa muissa artikkeleissa hieman vaillinaiseksi.

Kirjassa on runsaasti hyviä syventäviä laatikkotekstejä. Mainitsen niistä vain kirjan laajimman laatikon, Ritva Kyllin artikkelin saamelaiden koulutuksesta. Tiukkaankin tilaan sopii hyvin suunnitellen paljon olennaista.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on jälleen tehnyt upean kulttuuriryön julkaisemalla runkoteoksen Suomen kansan pitkästä, pitkälti kirkon opastamasta tiestä kulttuurikansaksi.

– JOUKO VAHTOLA

Ruotsille tärkeä Suomi

Svenskfinska relationer. Språk, identitet och nationalitet efter 1809. Toim. Maria Sjöberg ja Birgitta Svensson. Nordiska museets förlag. Tukholma 2011. 182 s.

Tukholman Nordiska museet järjesti vuonna 2009 seminaarin ”Svenskt i Finland – finskt i Sverige”. Seminaarissa käsiteltiin molemminpuolista ”identiteetin muodostusta”, joka oli tapahtunut viikoksi kuluneiden 200 vuoden aikana, kun Suomi ei enää ollut osa Ruotsin valtakuntaa. Tilaisuudessa olivat mukana enimmäkseen ruotsalaisia historioitsijoita. Nyt julkaistu valikoima osoittaa, ettei aihepiiri ole lainkaan niin loppuun kaluttu kuin joskus ajatellaan.

Hyviä esimerkkejä löytyy viljalti. Upsalan yliopiston historian professori Torkel Jansson kysyy, menettikö Ruotsi 1809 kaikissa suhteissa Suomen. Hän vastaa, ei suinkaan, ei ainakaan kulttuurisesti – mitä olisi ruotsalainen identiteetti ilman Franzénia, Runebergiä ja Topeliusta. Monipuolisessa artikkelissaan Jansson toisaalta tekee mielenkiintoisia johtopäätöksiä siitä, kuinka pahimpina sortovuosinakin lakikirjat Suomessa jo ulkoasultaan ilmensivät sitä, että pohjana oli Ruotsin laki vuodelta 1734. Senkin Jansson on huomannut, että vuonna 1868 julkaistussa Ruotsin kansakoulujen kannessa on säe Kalevalasta; kansakoulujen päästötodistuksessa on Maamme-laulun alkuosat käsittävä vinjetti.

Hyvin toimitetun kokoelman jokaisella artikkelilla on annettavaan uusia oivalluksia. Eikä koelma rajoitu vain menneen käsittelyyn – tulevaisuutta käsittelee kymmenien vuosien tähtäimellä professori Charles Westin. Nähtäväksi jää miten hänen – tietenkin

historian lähtökohtiin perustuvat – visionsa erityisesti Venäjän kehityksestä toteutuvat ja vaikuttavatko ne Suomeen ja Ruotsiin. Maatalous ja maanomistusolojen muuttuminen muutoksen jälkeen tulevat nekin käsitellyiksi. Molemmissa maissa maata omistavien oli eron jälkeen tehtävä valinta omistustensa tulevaisuuden suhteen. Epäilemättä paljon työtä vaatinut Klas Nybergin selvitys erään suvun perinnönjaoista valaisee ansiokkaasti tilannetta inhimillisiä ulottuvuuksia unohtamatta.

Kokoelman päättää Max Engmanin selväpiirteinen vertaileva analyysi koko kirjan problematiikasta. Teoksen toimittajien toiveen Engmanin artikkelin inspiroivasta vaikutuksesta tulevaan tutkimukseen voi helposti uskoa toteutuvan.

Korkeaa akateemista tasoa edustava teos liittyy mainiolla tavalla 200-vuotismerkkivuoden tuottamiin moniin historiateoksiin ja -artikkeleihin.

– PEKKA HARTTILA

Brittien sotaan lähtö

Philip Towle: *Going to War. British Debates from Wilberforce to Blair*. New York, Palgrave Macmillan. 2009. 227 s.

Brittiläistä sotahistoriaa käsittelevien tutkimusten julkaisut ovat saaneet mielenkiintoista jatkoa Philip Towlen vuonna 2009 julkaisemasta teoksesta *Going to War – British Debates from Wilberforce to Blair*. Kirjassaan Towle tuo esiin kiinnostavia näkökulmia ja aikalaiskeskusteluja sotaan lähtemisestä.

Going to War käsittelee pääasiassa sotaan lähtemistä ja hiukan itse sodankäyntiä niitä koskevien

keskustelujen ja keskusteluavausten kautta. Yhteisen kehityksen eri näkökulmien tarkastelulle tarjoaa Britannian sotilaallisiin väliintuloihin taipuvainen ja osittain kolonialistinen sotahistoria, jonka muuttamiseen eri toimijat ja ryhmät ovat brittiläisen yhteiskunnan sisällä vaikuttaneet. Teoksessa tarkastellaan myös yhteiskunnallisen avoimuuden lisääntymistä: sotaan lähtö ja sen seuraukset ovat ajan kuluessa tulleet laajemman ja avoimemman keskustelun kohteeksi.

Johdannossa punaiseksi langaksi punotaan sotaan lähtemistä käsittelevien erilaisten kommentaattorien luonne ja muutos sekä eri painostusryhmien määrän lisääntyminen. Seuraavaksi käsitellään kulttuurisia ja olosuhteita – oppia saaneet ja lukutaitoiset ovat tavallisesti paremmin perillä siitä, milloin ja missä sotia käydään ja mitä sodankäyntiin liittyy. Samalla kosketellaan myös ”oikeutetun sodan” ajatusta.

Aihepiiriä jatketaan kolmannessa luvussa, jossa käsitellään valtiollisen anglikaanisen kirkon roolia sotaan koskevassa keskustelussa. Luku tiivistää hyvin 1900-luvun moraalijattelun kehittymistä kuvaamalla, miten kirkko keräsi kritiikkiä osoittaessaan ensin hallitukselle tukea mutta omaksuessaan sittemmin passiivisen asenteen: ensimmäisen maailmansodan kauhut johdattivat kirkon johdon ottamaan kantaa ja rakentamaan itsestään moraaliauksioiteettia myös sotaan liittyvissä asioissa.

Towle korostaa painostusryhmien roolin olevan erityisesti Britannian kulttuurissa hyvin luonteenomainen. Valitettavasti hän ei kuitenkaan käsittele asevoimien mahdollista osallisuutta painostustyöhön.

Mediaa ja sotaan käsittelevässä luvussa Towle kuvaa sanomalehtimedien kautta journalistien osallistumista sotaan koskevaan keskusteluun. Tutkija hahmottelee, miten sotajournalistien kuvaustapa on

muuttunut ihannoivista sankaritekemuksista realistiin kuvauksiin 1800-luvulta nykypäivään ja miten tämä on vaikuttanut suureen yleisöön.

Yleistä kirjallisuutta ruotivassa luvussa pohditaan lyhyesti useita merkittäviä brittiteoksia, jotka ovat vaikuttaneet ajatteluun ja keskusteluun. Huomiota saavat niin 1800-luvulla Saksan nousua ja uhkaa ennakoivat teokset kuin myös toista maailmansotaa seuranneet synkät tulevaisuudenkuvaukset ydintuon raastamasta maailmasta.

Yksi teoksen lähtökohtaisesti kiinnostavimmista ja toisaalta myös sivumääräisesti pisimmistä luvuista käsittelee nojatuoli-strategien roolia. Termillä viitataan siviileihin, jotka hyvin erilaisten taustojen turvin ovat osallistuneet yhä enemmän sotaan koskevaan yhteiskunnalliseen ja teoreettiseen keskusteluun. Teoksessa hahmotellaan tällaisten ajattelijoiden vaikutusta erityisesti akateemiseen keskusteluun.

Ammattisotilaiden näkökulmaa käsittelevässä luvussa Towle rakentaa poliitikoista kuvan hyvin itenäisinä päätöksentekijöinä, jotka eivät perinteisesti ole etsineet neuvvoja sotilasjohdolta ennen maan viemistä sotaan. Luku keskittyy pääasiassa 1800-luvun sotiin ja maailmansotiin ja jättää viimeaikaiset sodat vähemmälle.

Oikeutetusti kirjassa annetaan luku myös parlamentille ja sen roolille poliittisessa järjestelmässä, jossa hallituksella on oikeus käydä sotaan ilman parlamentin lupaa. Towle havaitsee, että vasta Falklandin sota vuonna 1982 toi parlamentarismiin mahdollisuuden keskustella myös sotilaallisista linjoista ilman pakkoa rajoittua moraalijäsen oikeusdebattiin. Luvussa keskitytään korostamaan parlamentin jäsenien aktiivisen tiedonhalun vaikutusta vanhan järjestelmän muutokseen.

Luku yleisestä mielipiteestä tavoittelee edellisissä kappaleissa

esiteltyjen keskustelijoiden, keskustelutapojen ja näkökulmien vaikutuksen summaamista yhteen. Yleistä mielipidettä tarkastellaan myös eri sotien aikoina tehdyistä gallup-tutkimuksista, mutta niistä tehty pohdinta jää valitettavan suppeaksi ja katkonaiseksi.

Teoksen lopussa on kaksi koettavaa lukua. Towle soveltaa aiemmissa kappaleissa käsittelemään näkökulmia viimeaikaisiin Irakin ja Afganistanin sotiin. Luvussa osoitetaan, miksi on hyödyllistä lähestyä sotaa ja sotaan lähtöä hyvin erityyppisten keskustelujen välityksellä. Tulkinta luodaan ennen kaikkea nykyaikaisen mediaympäristön kautta, missä tietoa on saatavilla runsaasti ja usein reaaliajassa. Viimeisessä luvussa kirjoittaja pohtii sotaa koskevien keskustelujen merkitystä teoksen aikajakson kautta. Towle korostaa sodankäynnin muuttuvaa luonnetta ja erityisesti sissisodan tapaisen aseellisen väkivallan uhkaa länsimaalaiselle ja siten brittiläiselle sodankäynnille. Taustalle asetetaan kansalaisten perusajatukset Britannian ulkopoliittisesta roolista Euroopan valtasapainon säilyttäjänä: millä syillä ja moraalilla perusteilla maan tulisi lähteä sotaan ja miten tämä mielipide vaikuttaa keskusteluihin sotaan lähdestä. Towle myös hahmottaa yhteen omia käsityksiään poliittisen järjestelmän muutostarpeesta. Kokoa vasti voikin todeta, että teoksessa vastataan johdannossa rakennettuun tutkimusasetelmaan ja aiheita käsitellään sopivan laajasti.

Teoksen aikaperiodi käsittelee teoksen alaotsikon hengessä pääsääntöisesti Britannian historian jaksoa 1850-luvusta nykypäivään. Teos sisältää viitteineen 227 sivua, joten lukujen sisältö on pakon sanelemana harmittavan tiivistettyä. Towle on käyttänyt lähdeaineistonaan merkittävää määrää tutkimuskirjallisuutta ja yksittäisiä valtion virallisia asiakirjoja sekä vähäisessä määrin parlamenttikeskuste-

luja. Teos käyttää hyväkseen pääasiassa julkaistuja tutkimuksia, ja aihetta syvennetään yksittäisillä alkuperäislähteillä. Tämä ei häiritse, vaan tekee teoksesta enemmän suuremmalle yleisölle kiinnostavan teoksen, jossa kuitenkin käytetään akateemista otetta muun muassa lähdeviitauksissa ja analyysissä. Toisaalta tässä on myös teoksen pahin ongelma: mihinkään aiheeseen ei pystytäkään syventymään, vaan teos keskittyy lähinnä toimimaan keskustelunavaajana. Sama näkyy kronologisessa otteessa, jossa ajallinen kokonaisuus antaa myöten kiinnostaville henkilöille tai tapahtumille. Teos on pitkälti kokoelma anekdootteja, kertomuksia, kokemuksia ja huomioita ja sopii oikein hyvin laajemman keskustelun herättäjäksi. Teos kykenee pysyttelemään Britannian kontekstissa ja tekee vain ajoittaisia viittauksia kansainvälisiin vaikutteisiin.

Tästä huolimatta on helppo sanoa, että teos puolustaa paikkaansa erityisesti sotien syytä käsittelevässä kirjallisuudessa, koska tämäntyyppisiä uusia näkökulmia avaavia teoksia on melko vähän tarjolla – erityisesti sellaisia, jotka ulottaisivat analyysinsä nykypäivään. Britannian ja sen asevoimien rooli viime vuosien merkittävimmässä aseellisissa konflikteissa kannustaa tutustumaan laajemminkin aiheesta koskevaan tutkimukseen. Towlen teksti on sujuvaa ja helposti lähestyttävää. Toivottavasti teoksessa nostettuihin teemoihin tullaan tarttumaan myös syvempien analyysien kautta.

– TEEMU HÄKKINEN

Kaksi yritystä parantaa menneisyyttä

Anna Ripatti: Jac. Ahrenberg ja historian perintö. Restauraointisuunnitelmat Viipurin ja Turun linnoin 1800-luvun lopussa. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 118, Helsinki 2011. 285 s.

Anna Ripatin taidehistorian alaan kuuluva väitöskirja käsittelee kahden linnan toteuttamatta jääneitä restauraointisuunnitelmia 1800-luvun lopulla. Tätä hyvin historiallista aihetta on lähestytty tavalla, joka tekee siitä ajankohtaisen ja tarpeellisen myös nyky-Suomessa, missä jatkuvasti kyseenalaistetaan julkisten varojen käyttö taloudellisesti tuottamattomiin vanhoihin rakennuksiin tai museoihin ja missä historiallisesti merkittävän kohteen yhteiskunnallinen arvo mitataan kävijöiden määrällä. Entä jos todettaisiinkin, että isien perintö on vain pakko säilyttää?

Väitöskirjan aiheenvalinta on ollut ennakkoluuloton. Arkkitehti ja kirjailija Jac. Ahrenbergia (1847–1914) on varsinkin hänen restauraointisuunnitelmiansa takia totuttu pitämään historian lumoissa olleena haihattelijana ja erikoisena henkilönä. Asenteet ovat osaksi peräisin jo Ahrenbergin aikalaisilta. Myöhemmin asennoitumiseen on vaikuttanut mm. se, että Ahrenbergin laajaa ammatillista ja fiktiivistä kirjallista tuotantoa on luettu vain osittain. Esimerkiksi muutamia artikkeleita hänen Människorsom jag kánt -muistelmateoksessaan ovat virheellisesti päässeet dominoimaan kuvaa Ahrenbergin henkilöstä ja ajattelusta. Vaikka Anna Ripatti on rajannut oman työnsä Ahrenbergin kahteen toteuttamatta jääneeseen restauraointisuunnitelmaan, hän on tar-

kastellut niitä hyvin laajassa kontekstissa ja ottanut huomioon kaikki relevantit Ahrenbergin kirjoituksetkin. Tältä osin kuva Ahrenbergista arkkitehtina ja kulttuurivaikuttajana täsmentyy.

Kuten teoksessa ilmoitetaan, kysymys ei siis ole Ahrenbergin koko elämäntyötä koskevasta monografiasta. Kohteena ovat Ahrenbergin restaurointisuunnitelmat Viipurin ja Turun linnoja varten. Molemmat tehtiin 1800-luvun lopulla. Tässä suhteessa tutkimus liittyy moneen taidehistorian ja historian tutkimusalaan ja osallistuu niihin. Ensimmäisenä mainittakoon jo muutamia vuosikymmeniä Euroopassa ja Yhdysvalloissa jatkunut kiinnostus historismin piiriin luettavaa 1800-luvun loppupuolen arkkitehtuuria kohtaan. Suomessa tämän tutkimuksen varhaisia pioneereja olivat 1980-luvulla Eeva Maija Viljo ja Ville Lukkarinen. Myöhemmin tähän liittyvää kirjallisuutta on julkaistu niin paljon, että relevantin tutkimuskirjallisuuden valinnassa tarvitaan suurta kriittisyyttä.

Toisena mainittakoon kansallisuusliikkeiden ja yleisemmin nationalismin historia yleensä ja erityisesti näiden ilmeneminen kuvataiteissa ja arkkitehtuurissa. Nationalismia eri tavoin koskeva tutkimus on lisääntynyt Suomessa ja ulkomailla 1990-luvulta lähtien valtavasti. Vaikuttaa melkein siltä, että julkaisujen mukana ilmiö on suurentunut: nykyään kirjoitetaan yhä helpommin 1800-luvun suuresta kansakunnan tai suomalaisuuden rakentamisprojektista, joka hallitsi melkein mitä toimintaa tahansa. Usein sorrutaan siihen metodiseen virheeseen, että tutkittavassa ilmiössä nähdään helposti sellaista, mitä tiedetään sen taustasta. Anna Ripatti on välttänyt tämän sudenkuopan. Hän on sijoittanut tutkimuksensa suomalaisen nationalismin ja kansakunnan rakentamisen mielestäni usein hapuilevaan ja katkeilevaan projektiin uskottaval-

la ja omiin lähteisiinsä pohjautuvalla tavalla. Samalla hän on tuonut esiin merkittäviä lisä Suomen nationalististen liikkeiden tutkimukseen.

Lisäksi väitöskirja täydentää olemassa olevia tietojamme kulttuuri-perinnön hoidon ja restauroinnin historiasta Suomessa. Molempien linnojen restaurointisuunnitelmien yksityiskohtainen tarkastelu tuo esiin laajan ja moniäänisen toimijoiden ryhmän. Siihen kuuluvat visionäärinen pääsuunnittelija, hänen taustallaan yleisten rakennusten yllähallitus, toisaalta muinaistieteellisen toimikunnan arkeologit ja edelleen Helsingin kulttuurieliitti ja valtakunnalliset sanomalehdet. Viipurin ja Turun kaupunkien päättäjät, asukkaat, museoväki ja paikalliset lehdet osoittivat suurta historia-tietoisuutta ja kiintymystä omia linnojaan kohtaan. Paikallisten keskustelujen huolellinen läpikäynti on yksi väitöskirjan ansioista.

Sekä Viipurin että Turun linnojen restaurointien yhteydessä kohteille yritettiin luoda mieluummin tuottavaa käyttöä, joka turvaisi niiden säilymisen (tilanne on sama nykyäänkin). Esillä olivat sekä nähtävyyksiä että museokäyttöä. Väitöskirja täydentää myös suomalaista ja kansainvälistä vielä kovin fragmentaarista museohistoriaa. Ensimmäinen yleisteos Suomen museoiden historiasta julkaistiin viime vuonna. Se loi vasta puitteet monien museoiden, esimerkiksi Suomen kansallismuseon historian kirjoittamiselle. Lisäksi väitöskirjassa tuodaan esiin hyödyllisiä käsitteitä, kuten isien perinnön vaalimisen pakko ja Ernest Renanin mukaan esi-isien kultti sekä Leena Valkeapään aiemmin esiin tuoma neljäs käsky. Kaikki liittyvät olennaisesti kiinteän ja irtaimen kulttuuriperinnön säilyttämisen historiaan. Lisäksi niillä olisi käyttöä nykyäänkin.

Restaurointihankkeiden lisäksi Jac. Ahrenberg suunnitteli yleisten rakennusten yllähallituksen arkki-

tehtina ja yksityisesti useita uudisrakennuksia seuraten niissä ajan uusimpia arkkitehtuurin suuntia ja käyttäen myös uusinta tekniikkaa, mm. teräsbetonirakenteita. Hänen koulurakennuksiaan, esimerkiksi Helsingin Normaalityöseon rakennusta, voidaan luonnehtia rationalistiseksi, vaikka sen ulkoarkkitehtuurissa onkin nähtävissä historiallisten tyylien aiheita. Jac. Ahrenbergin eri yhteyksissä kirjoittamat analyysit sekä vanhemmasta että aikansa modernista arkkitehtuurista olivat teräviä. Kun Ahrenbergin sukutaustaa ja elämänvaiheita on joka tapauksessa käsitelty erityisesti luvussa, olisin pitänyt tarpeellisena edes lyhyttä luonnehdintaa tämän toiminnasta luovana arkkitehtina. Ahrenbergin tapaus nimittäin nostaa esiin yleisemmän ja yhä edelleen olemassa olevan kysymyksen restaurointien tai peruskorjausten suunnittelijoista, jotka ovat lähes aina samalla luovia arkkitehteja. Restaurointeihin sisältyi silloin lähes aina pyrkimys parantaa historiallisten faktojen ja säilyneen rakennuksen muodostama kokonaisuutta.

Väitöskirja on problematisoitu älykkäästi ja tehty äärimmäisen huolellisesti sekä hämmästyttävällä sitkeydellä. Viipurin ja Turun linnojen restaurointisuunnitelmien eteneminen ja niiden taustat on selvitetty laajan asiakirja-aineiston, yksityiskirjeenvaihdon ja paikallislehtien avulla ihailtavalla tarkkuudella. Väitöskirja palvelee epäilemättä myös paikallishistoriallista tutkimusta. Ainoana lukemista haittaavana ongelmana pidän Viipurin ja Turun linnojen restaurointihistorioiden sijoittamista kuitenkin lähdeviitteillä varustettuihin liitteisiin, jotka vievät 264 sivun pituisesta päätekstistä yhteensä 52 sivua. Toisaalta pidän tärkeänä sitä, että nämä huomattavalla työllä hankitut tiedot esitetään ja löytyvät juuri tästä teoksesta. Tulevia tutkijoita ilahduttavat varmasti myös anteliaat sitaatit hankalasti

löydettävistä arkistolähteistä ja paikallislehdistä.

Kokonaisuudessaan väitöskirja on harvinaisen pitkälle viimeistely. Tutkittava aihe, kaksi toteuttamatta jäänyttä restaurointisuunnitelmaa, on käsitelty tyhjentävästi. Samalla nämä tapaustutkimukset valottavat laajasti ja myös kansainvälisessä kontekstissa 1800-luvun jälkipuolen arkkitehtuuriajattelua ja tuolloin kehitysvaiheessa ollutta rakennusten restaurointia innostavalla ja uusia tutkimuksia generoivalla tavalla.

– RITVA WÄRE

Vahva, arvovaltainen ja varakas satavuotias

Vapaus, terveys, toveruus. Lääkärit Suomessa 1910–2010. Toim. Samu Nyström. Fennomed Oy, Hämeenlinna, 2010. 540 s.

Lääkäriliitto on vahva, vaikutusvaltainen ja varakas ammattijärjestö, joka on ennen tämän kirjan julkaisua tuottanut ainakin vuosina 1960 ja 1985 historiaansa käsittelevät kirjat. Tällä kertaa asialla on koulutettuja historiantutkijoita: Samu Nyström, Sari Aalto, Oona Ilmolahti ja Ilkka Levä. Satavuotishistoria on mittava, sillä kahteen palstaan pienellä fontilla ahdettua tekstiä on lähdeluetteloineen ja liitteineen 540 sivua. Kirja on niin raskas, että sitä voi lukea vain pöydän ääressä.

Kirjan nimi on hyvä. Vapaus, terveys ja toveruus ovat ne päämäärät ja ihanteet, joiden nimiin ammattiliitto on vannonut. Samalla

ne ovat käytännössä luoneet jännitteitä, ongelmia ja ristiriitoja niin ammattikunnan sisällä kuin suhteessa viranomaisiin, terveyskoulujen maksajiin ja potilaisiin. Ylväät tavoitteet ja ajoittain karu arki ovat kirjan teksteissä ja kuvituksessa toistuvasti esillä. Paikoitellen kirjoittajat toteavat, että jostain kiistakysymyksestä käytiin kiivasta keskustelua. Lukijaa jää tällöin vaivaamaan, mikä oli tuon keskustelun sisältö eli keskeiset erimielisyyden aiheet ja eri osapuolien esittämät argumentit.

Teos on yhtä aikaa sekä lääkärien koulutuksen ja ammatin muutoksen historia että lääkärien ammatillisen etujärjestön historia. Kun kirja jakaantuu vielä temaattisiin lukuihin, on selvää, että huolellinen lukija törmää kohtuullisen runsaaseen toistoon. Toisinaan samat asiat puidaan kahdesta kolmesta näkökulmasta useampaan kertaan. Esimerkkeiksi käyvät vaikka kollegiaalisuus, abortti, pirttureseptit sekä lääkärin etiikkaa koskeneet kotimaiset ja kansainväliset linjaukset.

Lääkärit ovat outo ammattikunta, joka yhdistää moderneimman tieteen ja keskiaikaisen kiltaperinteen omassa edunvalvonnassaan. Ammattikunnan koon säätelyssä eli alan koulutuksen rajoittamisessa Lääkäriliitto lienee Suomen menestyksekkäin ammattiliitto. Jatkuva lääkäripula onkin ollut vahva valtti niin virkaehtosopimusneuvotteluissa kuin paikallisissa työsuhde-etuja koskevissa neuvotteluissa.

Historiatoimikunnan asiantuntijajäseninä ovat olleet professorit Matti Klinge ja Laura Kolbe. Heidän asiantuntemustaan yliopistokoulutuksen tai ylioppilaskuntatraditioiden suhteen ei epäile kukaan. On kuitenkin mielenkiintoista, ettei Lääkäriliitto, joka on ennen kaikkea etujärjestö, ole kutsunut historiatoimikuntaan yhtään työmarkkinahistorian asiantuntijaa. En minäkään pyytäisi diagnoosia

vain silmälääkäriltä, jos umpisuolikin pitäisi poistaa. Historiatoimikunnan asiantuntijajäsenyys ei ole vain kunniatehtävä. Siksi historiantutkijoidenkin on aika tunnistaa oman osaamisensa rajat, sillä silmälääkäri varmasti kieltäytyisi tehtävästä, johon hänen kompetenssinsa ei riitä. Historiantutkijoiden on jo aika vaalia oman ammattikuntansa mainetta ja kunniaa yhtä päättäväisesti kuin muidenkin erityisasiantuntijoiden.

Työmarkkinahistorian heikko asiantuntemus näkyy tässä teoksessa siinä, ettei lääkärien työmarkkinakokemukseen paneutunut Ilkka Levä ole valitettavasti käyttänyt hyväkseen Aarne Mattilan kolmea työmarkkinahistorian perusteosta, jotka käsittelevät sovittelemisen (1992), kuntatyönantajan (2000) ja valtiotyönantajan (2005) historiaa.

Tutkimuksen keskeisin juonne on sadan vuoden perspektiivi terveydenhoidon hämmästyttävän nopeaan parantumiseen. Tuberkuloosin ja monien muiden tappavien tautien talttumisen rokotusten, antibioottien ja tehokkaampien hoitomuotojen ansiosta on keskeinen osa yhteiskuntahistoriaamme. Kiinnostava tutkimuskysymys on, kuinka pieni etuoikeutettu, suljettu ammattikunta pyrkii vaikuttamaan hyvinvointivaltion ja hoivayhteiskunnan kasvuun ja muotoutumiseen. Terveydenhoitomme olisikin kovin toisen näköinen, jos lääkärien ammattiliitto olisi yksin saanut päättää sairaanhoito- ja kansanterveystyön suurista linjoista.

Teoksessa on ansiokkaasti tukeuduttu lääkärien tuottamaan tekstiin ja ilmeisen runsaaseen haastattelu- ja muistitietoaineistoon. Näin tutkijoiden tulkinna tukena ja rinnalla kulkee ammatin harjoittajien omat aikalaisnäemykset ja kokemukset. Huolelliset lähdeviitteet auttavat aiheeseen tulevaisuudessa paneutuvaa tutki-
musta. Teksti on pääosin laadukas-

ta yleisymmärrettävää asiasuomea. Paikoitellen mukana on liikaa taudin, hoitosuunnan, lääketieteen alan tms. nimiä, jotka eivät aukea kuin ammattilaiselle. Lääkärikunta tietysti kokee tällaisen tekstin kohtaisaksi. Historiantutkijoiden ryhmätyön tulos on paikoitellen hämentävän epähistoriallinen. Lääkäriin ammattin ongelmia käsitellään yli ajan ja paikan samanlaisina jatkuvina, jolloin kuvauksessa käytetään satunnaisesti ja kronologisesti epäjärjestyksessä vuosien varrella lääkärin tuottamaa lähdeaineistoa. Historialliset muutokset jäävät tällaisessa aikamatkailussa sivuun.

Teos olisi kaivannut systemaattisempaa tilastoanalyysiä, selkeitä taulukoita ja kaavioita. Laajan teoksen valmistuttuakaan emme löydä aikasarjoja, joista kävisi ilmi esimerkiksi lääkäreiden keskiansion kehitys suhteessa yleiseen anstiasoon, terveysmenojen osuuden muutos suhteessa kansantuloon tai sairaalahoidon ja perusterveydenhoidon suhteellisen osuuden kehitys. Tarkempaa huomiota ja tilastollista analyysiä olisi ansainnut siellä täällä käsitelty Suomen lääkäriammattikunnan nopea ja kansainvälisesti poikkeuksellinen naisistuminen. Tämä naisistuminen on tapahtunut vielä selkeämmin eläinlääkärikunnalle ja hammaslääkäreille. Tarkempi tilastollinen ote olisi estänyt sellaiset epätarkat heitot, joiden mukaan terveysmenojen kasvu päättyi 1990-luvulla. Tätä ei usko yksikään kuntapäättäjä, ei Suomen eduskunta eikä valtionvarainministeriö.

Tutkimus on tuotu niin lähelle nykyaikaa että hirvittää. Tämä johdattaa uusimpia aikoja käsittelevän tekstin nopeaan vanhentumiseen, kun esimerkiksi sikainfluenssarokotusten aiheuttamat narkolepsiatapaukset eivät ole tulleet mukaan. Toisaalta ajankohtaiseen historiatieteelliseen kiistaan siitä milloin tupakoinnin vaarallisuus tuli yleiseen tietoisuuteen Suomes-

sa, tämä teos tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman, sillä Lääkäriliiton hallituksen ja valtuuskunnan kokouksissa tupakointi lopetettiin vasta 1970-luvun alussa. Teos sisältää runsaasti tupakointikiistan kaltaisia herkullisia yksityiskohtia, mutta vielä enemmän kiehtovia alkujuonteita tulevalle tutkimukselle.

– TAPIO BERGHOLM

Maskuliinisuuden mielikuvat

Anders Ahlbäck: *Soldiering and the Making of Finnish Manhood. Conscriptio and Masculinity in Interwar Finland, 1918–1939.* Åbo Akademi, 2010. 331 s.

Anders Ahlbäck tarttuu väitöskirjassaan useisiin parin viime vuosikymmenen aikana keskeisiksi nousseisiin historiantutkimuksen teemoihin. Kysyessään kuinka suomalaista mieheyttä *tuotettiin* varusmiespalveluksessa hän liittyy sukupuolihistorian tutkijoiden Judith Butlerin ja John Toshin konstruktivistiseen tutkimustraditioon. Butler ja Tosh katsovat, että maskuliinisuus ei ole nuoriin miehiin luontaisesti liittyvä piirre vaan hankittu ominaisuus, joka vahvistuu sosiaalisessa käytännössä. Kansallinen identiteettikin on ymmärrettävä kulttuurisen prosessin tuottamaksi, kuten muun muassa Benedict Anderson on vakuuttanut.

Asevelvollisuus on kiinnostava aihe tutkittaessa maskuliinisuutta ja nationalismia. Kuten muiden muassa George Mosse ja Karen Hageman ovat havainneet, varusmiespalvelus on merkinnyt monissa maissa siirtymäriittä todelliseen

mieheyteen, ja vasta sen suoritettuaan nuorista miehistä saattoi tulla täysivaltaisia kansalaisia. Lisäksi armeijalla on yleisesti läheinen suhde yhteiskuntajärjestykseen, sillä, kuten Ute Frevert on huomauttanut, armeija on instituutio, johon valtion valtamonopoli on laillisesti keskitetty. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa länsimaiden hallituksissa valtaa pitivät yleensä liberaalit ja konservatiiviset puolueet, jotka harjoittivat varsin näkyvää ei-sosialistista politiikkaa. Tämän vuoksi asevoimat olivat yleensä selkeästi porvarillisia instituutioita ja upseerit tulivat enimmäkseen yläluokasta. Tästä oli seurauksena, että sekä sosialistit että ei-sosialistit uskoivat, että armeija ei ollut vain maataan puolustava organisaatio, vaan myös harjoituskenttä, jossa yhteiskunnalliset valtasuhteet vahvistettiin ja opetetettiin alokkaille.

Anders Ahlbäck yhdistää nämä erilaiset lähestymistavat tutkissaan kutsuntoihin liittyviä kulttuurisia mielikuvia sotienvälisessä Suomessa. Tutkimus paljastaa, mikä merkitys maskuliinisuuden mielikuvilla oli, kun eri ryhmät yrittivät legitimoida, kritisoida tai pelkätään kuvailla kutsuntoja ja asepalvelusta. Lisäksi Ahlbäck on tutkinut, missä määrin alokkaiden kokemus armeijasta vastasi virallisen propagandan määrittelyjä ja missä määrin kokemukset ja diskurssit voidaan erottaa toisistaan. Tutkimus on erityisen kiinnostava sen takia, että tutkitut tapahtumasarjat osuivat ratkaisevan tärkeään ajankohtaan Suomen historiassa, vuoden 1917 jälkeiseen aikaan, kun maa oli itsenäinen. Tästä syystä tutkimus asevelvollisuudesta ei anna tietoa yksinomaan armeijasta, vaan se kertonee jotain myös siitä, millaisena tietyt historialliset toimijat näkivät Suomen tulevaisuuden ja sen sosiaaliryhmien väliset suhteet.

Tutkimus on jaettu viiteen lukuun. Johdannossa esitellään seik-

kaperäisesti tutkimuksen teoriaa ja metodia. Toisessa luvussa tarkastellaan sotien välisenä aikana käytettyä julkista poliittista keskustelua Suomen asevelvollisuusjärjestelmästä. Siitä käy ilmi, että yleinen asevelvollisuus oli kiistelty asia sotien välisessä Suomessa, koska se sai alkunsa sisällissodasta ja koska poliittiset puolueet olivat erimielisiä sen käytännön toteutuksesta. Erityisesti sosiaalidemokraatit olivat hyvin penseitä juuri perustettua kaaderiarmeijaa kohtaan. Kuitenkin 1930-luvulla sosioekonomisten uudistusten ja totalitarismin uhan johdosta syntyi poliittinen konsensus, ja myös sosiaalidemokraatit hyväksyivät maan sotilaallisen puolustuksen ja asevelvollisuusarmeijan. Kolmas luku käsittelee sankaruutta, etupäässä *jääkärimyyttiä*. Jääkärit olivat taistelunhaluisia itsenäisyysaktivisteja, joista tuli ”valkoisen” Suomen sankareita sisällissodassa. He muodostivat pian enemmistön juuri perustetun armeijan koulutus- ja esikuntaupseereista. Tekijän mukaan he liittyivät vuoden 1918 sisällissodan julkisen muistamisen juuri perustettuun asevelvollisuusjärjestelmään. Neljännessä luvussa tutkitaan asevelvollisten ”kansalaiskasvatusta” analysoimalla varusmiehille tarkoitetuissa aikakauslehdissä julkaistua kuvastoa. Viidennessä luvussa tarkastellaan miesten omia kokemuksia asepalveluksesta sellaisina kuin asevelvolliset itse niistä kertoivat. Tämä luku paljastaa jännitteet, joita syntyi toveruuden ja hierarkian, virallisen ideologian ja arjen käytäntöjen sekä armeijan odotusten ja asevelvollisten omien arvojen välille.

Tutkimus on erittäin hyvin kirjoitettu, ja siinä sovelletaan varmalla otteella uudempia sotahistorian ja maskuliinisuuden tutkimuksen lähestymistapoja. Väitöskirja vahvistaa todeksi toisaalta sen, että asevelvollisuus oli areena, jolla luotiin suomalaista miehuutta, toisaalta sen, että ne poliittiset jännitteet,

joita ilmeni puolustusvoimien organisaation ja maan tulevaisuuden suhteen, heijastuivat myös asevelvollisuuteen.

Tutkimus on erityisen kiinnostava siksi, että se paljastaa sellaisen puolen Euroopan historiasta, jota moni ei-suomalainen tutkija ei tunne. Siksi se laajentaa ymmärrystämme sotien välisestä Euroopasta, joka nykypäiviin asti on käsittänyt vain Euroopan suuret maat ja sivuuttanut pienemmät valtiot. Suomi on erityisen kiinnostava kolmesta syystä: ensiksikin asevelvollisuus säädettiin Suomessa paljon myöhemmin kuin muissa Euroopan maissa; toiseksi yleinen miesten ja naisten äänioikeus astui Suomessa voimaan yli vuosikymmen aikaisemmin kuin asevelvollisuus (kun taas muissa maissa miesten poliittisten oikeuksien rajoittamista oikeutettiin asevelvollisuudella); kolmanneksi Suomi ”militarisoitiin” juuri sotien välisenä aikana, jolloin monissa muissa Euroopan maissa ensimmäisen maailmansodan joukkomittaisen tappamisen aiheuttama järkytys aiheutti pasifismin ja aseistariisunnan aallon.

Tutkimuksen jäsentelyssä on kuitenkin joitakin puutteita. Tekijä on päättänyt käsitellä asevelvollisten asepalvelusta sukupuolittuneena ja siten relationaalisena, suhteellisenä ilmiönä, mutta ei ole katsonut aiheelliseksi tutkia asevelvollisuuden vaikutusta suomalaisen sukupuolijärjestykseen kokonaisuudessaan (s. 39). Yritys suhteuttaa asevelvollisuuden historiaa korostetusti aikakautensa sukupuoli- ja yhteiskuntajärjestykseen lienee kuitenkin ollut eduksi tutkimukselle. Erityisesti naisten rooli asevelvollisuudesta käydyssä keskustelussa herättää allekirjoittaneessa joitain kysymyksiä. Ahlbäckin mukaan asepalvelusta suorittavan miehen ”toinen” ei ollut nainen vaan poika tai nuorukainen, joka ei ollut vielä kokenut työmies. Useissa kohdin kuitenkin mainitaan, että vain mies voi olla

armeijassa (s. 303) tai että naiset, jotka kantoivat asetta, rikkoivat sosiaalista tabua vastaan, mistä kertoo naisten punakaarteihin kohdistettu vihamielisyys sisällissodassa (s. 67). Nämä esimerkit osoittavat, että naiset todellakin olivat jossakin suhteessa militantillemaskuliinisuudelle ”toinen”.

On hätkähdyttävää lukea, että kiivasta väittelyä käytiin siitä, lisä-sikö asepalvelus nuorten miesten isänmaallisuutta vai tuhoaisiko se sen. Näyttää kuitenkin siltä, että keskustelua ei käyty koskaan sen tiimoilta, miten naisten kansalaisuus-käsitystä voitaisiin vahvistaa. Samalla kun naisten isänmaallisuutta näytettiin pidetyn itsestään selvänä, miesten isänmaallisuus oli kiistanalainen kysymys. Olisi myös kiinnostavaa tietää enemmän naisten roolista armeijassa olleiden poikiensa, poikaystäviensä ja aviomiestensä tukijoina. Tätä tärkeää näkökohtaa sotavoimien organisoimisessa kirjoittaja ei ole kuitenkaan selvittänyt systemaattisesti.

Toinen seikka, jota olisi voinut käsitellä tarkemmin, on yhteiskuntajärjestyksen ja armeijan välinen suhde. Tuntuu järkevältä olettaa, että ainakin jonkinasteinen yksimielisyys sotilaallisesta puolustuksesta johti 1930-luvun jälkeen myös kansalaisotilaiden yleiseen hyväksyntään. Kannattaisi ehkä arvioida, voisiko tätä sotilaallisen maskuliinisuuden mielikuvaa tulkitella uudelleen R. W. Connellin käsitteellä *hegemoninen maskuliinisuus*, joskin hieman uudelleenmuotoiltuna. Vaikka Connellin käsite ei ole ongelmaton, kuten hän itsekin on oikeutetusti todennut, tarjoaa se silti oivan mahdollisuuden liittää tietyt maskuliinisuuskäsitykset sosiaalisen ja poliittisen vallan problematiikkaan.

Ei ole välttämätöntä kysyä vallitseeko tietyssä yhteiskunnassa yksi selkeästi määritelty maskuliinisuuden normi, kuten Connell tekee, vaan poliittisia kamppailuja ja kompromisseja on mahdollista tul-

kita myös väittelyinä ja kompromisseina tietyistä maskuliinisuuden mielikuvista. Nämä voisivat toimia yhteiskunnassa pienimpänä yhteisenä nimittäjänä ja siten myös yhteisenä kulttuurisena maaperänä yhteiskunnallisille integraatioille.

Nämä huomautukset eivät kuitenkaan heikennä erinomaista yleisvaikutelmaa tutkielmasta. Kyseessä on hyvin laadukas tutkimus tärkeästä ja tähän saakka huonosti tunnetusta näkökohdasta Suomen historiassa.

– CHRISTOF DEJUNG

Keskusteluja modernista Helsingistä

Silja Laine: ”Pilvenpiirtäjäkysymys”. Urbaani mielikuvitus ja 1920-luvun Helsingin ääriiivat. k&h, Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2011. 334 s.

Silja Laineen tutkimus *”Pilvenpiirtäjäkysymys”*. *Urbaani mielikuvitus ja 1920-luvun Helsingin ääriiivat* liittyy Euroopassa viime vuosikymmeninä nopeasti laajentuneeseen kaupunkihistorian tutkimukseen. Tutkimuksen kohteena ei ole pilvenpiirtäjän historia osana arkkitehtuurin tai kaupunkisuunnittelun historiaa, vaan kulttuurihistorian näkökulmasta avautuva ”pilvenpiirtäjäkysymys”, uudenlaisesta rakennustyyppistä käyty julkinen keskustelu, jota on kansainvälisestikin tutkittu vähän. Tutkimuksen lähtökohtana on Helsingin modernisaatio sekä sen vaikutus kaupunkikulttuuriin ja siihen, miten aika-laiset ne ymmärsivät.

Historiankirjoituksessa sotien välistä aikaa Suomen ja Helsingin historiassa on pidetty vaiheena,

jolloin vastaisenäistyneen, länteen vahvasti suuntautuneen valtion pääkaupunki alkoi rakentaa modernia identiteettiään; tässä prosessissa tärkeitä olivat kansainväliset esikuvat. Silja Laineen tavoitteena on käyttää pilvenpiirtäjävisioita eräänlaisena linssinä 1920- ja 1930-luvun helsinkiläiseen ajatteluun ja kaupunkikuvaan. Pilvenpiirtäjäkysymyksestä ja mm. Kino-Palatsi-hankkeesta käydyin keskustelun kautta hän pyrkii tulkitsemaan laajemmin niitä tapoja, joilla erilaiset kaupunkilaiset omaksuivat uudenlaisen, modernin arkkitehtuurin osaksi helsinkiläistä ja kansallista kaupunkikulttuuria. Tehtävänasettelu on vaativa ja omaperäinen, myös sen vuoksi, ettei Helsinkiin tai ylipäätään Suomeen vielä sotien välisenä aikana rakennettu pilvenpiirtäjiä eikä ylikorkeita rakennuksia Hotelli Tornia lukuun ottamatta.

Ensimmäisenä innoittajana tutkimukselleen Laine mainitsee Suomi-Filmin kokoelmista löytyneen leikekansion Kino-Palatsi-hankkeeseen liittyneistä kirjoituksista. ”Pilvenpiirtäjäkysymys” perustuu monipuoliseen lähdeaineistoon, johon kuuluu erityisesti lehdissä 1920-luvulla julkaistuja, arkkitehtuuria käsitelleitä kirjoituksia, uutisia, pakinoita, lukijoiden puheenvuoroja ja kuvia sekä muiden medioiden, varsinkin elokuvien ja kaunokirjallisuuden kautta välittyneitä käsityksiä modernista kaupungista. Tutkimuskirjallisuus painottuu anglosaksiseen kulttuuri-piiriin.

Kolmessa pääluvussa lähestytään pilvenpiirtäjäkeskustelua eri näkökulmista. Ensimmäisessä käsitellään Helsingin suurkaupunkirakentamisen kansallista kehystä ja korkeiden rakennusten arkkitehtuurihistoriaa, toisessa kaupunkijulkisuutta erilaisten kirjoitusten, modernin kaunokirjallisuuden, kuvien ja elokuvien välittämänä sekä kolmannessa helsinkiläistä keskustelua 1920-luvun lopulla ajankoh-

taisista rakennushankkeista. Tärkeiksi tapaustutkimusten kohteiksi valituilla helsinkiläisillä Kino-Palatsin ja Hotelli Tornin pilvenpiirtäjä-hankkeilla ja niistä käydyillä keskusteluilla on laajempaa merkitystä myös tonttien keskeisen sijainnin ja hankkeita koskeneiden kannanottojen monipuolisuuden vuoksi. Laine tarkastelee pilvenpiirtäjä- ja tornihankkeita myös kannanottoina pääkaupungin kansalliseen maisemaan ja yhtenäiseen kaupunkisilhuettiin, kaupungin ääriiivaan, jonka kaupunkiyhdistöt ovat Euroopassa perinteisesti nähneet kaikille yhteisenä asiana.

Laine tutkii merkityksiä, joita aikalaiset antoivat pilvenpiirtäjille ja niiden kautta muotoutuville käsityksille kaupungista, urbaanista elämästä ja ajasta. Hän yhdistää kiinnostavasti modernin kaupunkiympäristön ja siitä saadut kokemukset julkiseen keskusteluun, mediaan ja mielikuviin modernista kaupungista. Tutkimuksessa painottuu ajatus pilvenpiirtäjästä ja torneista urbaanien elämäntapojen ja arvojen sekä uudenlaisen kaupunkikuvan muovaajina ja symboleina: niiden visuaaliset merkitykset. Sen varjoon ovat tässä työssä jossain määrin jääneet pilvenpiirtäjien merkitykset taloudellisen kasvun ja innovatiivisen teknologian osoituksina ja niitä koskeneen keskustelun kohteena, vaikka nimenomaan teknologiset innovaatiot olivat jo 1800-luvulla merkittävässä roolissa modernia yhteiskuntaa ja kaupunkia kehitettäessä; painotusta voi hieman arvostella. Pilvenpiirtäjäsuunnitelmat ja toteutetut rakennukset olivat yhtä aikaa sekä modernin kaupunkikulttuurin että sen tuottaneen teknis-taloudellisen kehityksen – edistyksen – tuottajia ja symboleita, ja sellaisena aikalaiset ne myös näkivät. Pilvenpiirtäjäkin syntyi, kun rakennus- ja hissitekniikat tekivät mahdolliseksi toteuttaa aikaisempaa selvästi korkeampia rakennuksia, teollistuminen tuotti

niiden rakentamisen edellyttämiä suuria pääomia, kaupunkien kasvu ja liikennejärjestelmien alkeellisuus toi paineita tehostaa keskustan liiketonttien käyttöä ja rakentamisrajoitukset olivat vähäisiä. Edellytykset toteutuivat ensimmäiseksi eräissä Yhdysvaltain kaupungeissa.

Kronologisista hyppäyksistä tekstin rakenteessa seuraa ajallisen poikkileikkaustilanteen korostuminen historiallisuuden ja muutosten kustannuksella, mikä jossain määrin vaikeuttaa kokonaiskuvan muodostamista eri osatekijöiden keskinäisistä vaikutussuhteista. Helsingin suurkaupunkivisioiden tarkastelussa tutkija painottaa suunnitelmia ja uudisrakennuksia käyttäen esimerkkinä muun muassa Pro Helsingfors -suunnitelmaa, keskustan asemakaavakilpailua sekä joukkoa keskustaan ja pääkatujen varsille 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa valmistuneita rakennuksia. Sen sijaan se aikalaisten arkielämän ja Helsingin kaupunkimaiseman historiallisesti kerrostunut ja visuaalisesti vaihteleva todellisuus, jota vasten eri tahot visioivat pilvenpiirtäjiä ja muodostivat käsityksiään modernista kaupungista, on tutkimuksessa jäänyt verraten ohuen tarkastelun varaan.

Laine kuvaa ja analysoi monipuolisesti niin kaupunkikirjoitusten ja kaupunkia koskevan kaunokirjallisuuden kuin erilaisten kuvien ja elokuvan merkitystä modernia kaupunkia ja Helsinkiä koskevien käsitysten muodostumisessa. Tutkimuksessaan hän osoittaa niiden tiiviit yhteydet kansallisiin ja kansainvälisiin muutoksiin. Monelle tieteenalalle ulottuvana mutta sektorijatteluun luisumatta hänen tutkimuksensa rakentaa synteesiä, kokonaistulkintaa sotien välisen ajan helsinkiläisten maailmasta; tässä suhteessa se edustaa syvästi kilttuuurihistoriaa.

Pilvenpiirtäjiin liittyvän keskustelun kautta tekijä nostaa esiin tär-

keitä ja kiinnostavia näkökulmia modernisaatioprosessiin, 1920-luvulla rakentuvaan moderniin kaupunkiin ja uuteen kaupunkikulttuuriin erityisesti Helsingin kaupunkihistorian näkökulmasta. Laine liittyy pilvenpiirtäjäkeskustelun luontevaksi osaksi kansainvälistä ja kansallista kaupunkilaisidentiteettien rakentamista. Kokonaisuutena Silja Laineen tutkimus 1920- ja 1930-luvun Helsingin pilvenpiirtäjäkeskustelusta ja urbaanista mielikuvituksesta on temaattisesti monitahoinen, analyttisesti jäsentävä ja monenlaisista aineksista rakentuva synteesi, joka yhdistää modernin kaupungin historiaa ja sen kaupunkikulttuurin todellisuutta kiinnostavalla tavalla omaan aikaammekin ja taas kerran ajankohtaisiin kysymyksiin tornirakennusten tarpeellisuudesta.

– ANJA KERVANTO NEVANLINNA

Rajamailla

Erkka Railo: Henkilökohtainen on poliittista. Neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuissa 1975–2005. Annales Universitatis Turkuensis, C 310, Turun yliopisto 2011. 292 s.

Oppiaineet ja tieteenalat ovat konventioita, joiden sisällöstä tiedeyhteisö käy jatkuvaa "neuvottelua", aivan kuten naistenlehti "yksityisestä ja yhteiskunnallisesta tilasta" poliitikkojutuissaan. Erkka Railon väitöskirja on institutionaalisessa mielessä historian tutkimusta, sillä se on tehty poliittinen historia -nimiseen oppiaineeseen. Historiantutkijataustaisena journalistiikan professorina olen lisäksi sitä mieltä, että Railon tutkimus olisi käynyt väitöskirjasta myös journalismin-

tutkimusta leipälajinaan harjoittavissa oppiaineissa; itse asiassa työ nojaa raskaammin journalismitutkimukseen kuin historian tutkimukseen. Institutionaalisten rajojen yli kurottelu onkin suotavaa, mutta ongelmatonta se ei koskaan ole.

Railo linjaa (s. 21), että hänen tutkimuksensa "pohjautuu kriittisen kulttuurintutkimuksen tutkimussuunnan pohjustamaan tutkimustraditioon", että kulttuurilla voidaan tarkoittaa mitä tahansa inhimillisen toiminnan ilmiötä tai seurauksia", ja että kulttuurintutkimuksessa kielen merkitysten tulkinnalla on keskeinen osa. "Siinä lähdetään tavallisesti liikkeelle kysymyksestä, kuinka tekstiä tai kieltä tulisi tulkita ja mikä on sen suhde todellisuuteen", hän kirjoittaa myös.

"Suhde todellisuuteen" on linjaus, joka vetää tutkimusta kohti historian tutkimuksen perinnettä – kuinka asiat oikeasti menivät. On sellaista tutkimusta, jota kiinnostaa vain kielellisestä tai kuvallisesta ilmaisusta – teksteistä – ulos tulkittu todellisuus, ei se, mistä teksti varsinaisesti ovat kertovina. Railo kumminkin sitoutuu sellaiseen tutkimussuuntaukseen, jolle tulkinnat ovat kontekstisidonnaisia. Kieli luo sosiaalista todellisuutta, mutta tekee sen ajassa ja paikassa.

Myöhemmin (s. 28) Railo kuvaa otettaan näin: "Sovellan tutkimuksessani tekstianalyttista luentatapa, jossa haen poliitikkojen haastatteluilta yhteneväisyyksiä ja eroja. Analysoin tekstien erojen ja yhtäläisyyksien kautta, millä tavoin erilaiset poliitikkojen henkilökuvien alakategoriat syntyvät, kehittyvät ja katoavat sekä miten naisten ja miesten poliittisen osallistumisen ehdot ja mahdollisuuden kehittyvät Annan julkaisemien tekstien näkökulmasta vuosina 1975–2005." Edelleen (s. 29) hän lupaa selittää "teksteissä ilmenneitä eroja ja yhtäläisyyksiä ajallisen kontekstoinnin avulla".

Journalismintutkimuksen konventioihin kuuluu, että tutkimusmenetelmää esitellään ja perustellaan välillä hyvin laajasti. Railon ”tekstianalyttisen luentatavan” joutuu kuitenkin tulkitsemaan hänen analyysitekstistään. Se osoittautuu historiantutkimukselle ominaisella tavalla kotikutoiseksi – ja kontekstoinnin ansiosta se toimii. Olisi sitä silti voinut eksplisiittisemmin lukijalle avata.

Kontekstointi tapahtuu tutkimuskirjallisuuden avulla, ja kirjallisuuden valintaa ohjaa kysymyksenasettelu, työn alaotsikon ”sukupuolittunut työnjako”. Näkökulmaa voi luonnehtia emansipatoriseksi ja feministiseksi, alan gurut Yvonne Hirdmanista Judith Butleriin ovat mukana, samoin relevantti kotimainen kirjallisuus. Tutkimus, jonka kanssa Railo keskustelee, on varsin voittopuolisesti median ja journalismin tutkimusta, jota hän tuntee hyvin ja on lukenut tarkasti. Tästä toisaalta seuraa, että historiallinen kontekstointi tapahtuu välillä hyvinkin abstraktilla tasolla: yhteiskunnan suuret liikevoimat liikuttelevat myös naistenlehden tekstejä. ”Kohtalon koura juottaa väkijuomaa”, ilmaisi saman ajatuksen aikoinaan Eppu Normaali.

Koko kehän voisi karkeasti kuvata näin: Ihmisten maailmassa tapahtuu asioita. Ajassa ja paikassa toimiva media valikoi ihmisille tulkinnan palasia siitä, mitä tapahtuu. Ihmiset lukevat, katsovat ja kuuntelevat ja tykönsään tulkitsevat sitä, mitä media maailmasta kertoo. Maailma, ja ihmisten kuva siitä, liikkuu taas johonkin suuntaan. Nyt voisi ajatella, että Railo, historiantutkija kun on, olisi kiinnostunut myös siitä, miten naistenlehti Anna palasia maailmasta valikoi. Hieman yllättävää on, että hän ei ole haastatellut haastateltavissa olevia Annan toimittajia, jotka kirjoittivat analysoitavat jutut, ja päätoimittajia ja toimituspäälliköitä, jotka antoivat toimittajille toi-

meksiantoja. Loppuluvussa (s. 256) Railo toki suoraan viittaa naistenlehden lajityyppiin: ”Annan on ylläpidettävä ja tuotettava mielikuvaa kahdesta dikotomisesta sukupuolesta sekä niiden toinen toisensa poissulkevasta, mutta toisiaan täydentävästä luonteesta, jotta se kykenisi olemaan uskottava naistenlehti.”

Mutta rajattavahan on, ja kontekstoiva tekstianalyysi on yksi mahdollinen ja hedelmällinen tapa tehdä mediahistoriallista tutkimusta. Voi ajatella, vaikka Railo ei sitä sano, että laskeutuminen toimituksen tasolle veisi tutkimuksen syrjäpolulle. Tässä tutkimuksessa tulos joka tapauksessa on sillä tavalla historiantutkimuksenomainen, että pääluvut muodostavat väljiä kronologisia periodeja, joiden sisällä painopisteet vaihtelevat. Vaikka samat perusteemat säilyvät, niiden sisällä tapahtuu koko ajan. 1970-luvun poliitikko eli kovin toisenlaisessa (media) maailmassa kuin 2000-luvun kollega, ja vaikka perusasiat pysyvät samoina, pintatasolla on tapahtunut paljonkin.

Institutionaalisessa suhteessa historiantutkimuksen suunnalta tulevana Erkkä Railon väitöskirja on hyvä avaus mediahistoriallisen tekstianalyysin suuntaan. Tekijä tuntee erinomaisesti aiheen kannalta relevanttia median ja journalismin tutkimusta ja on siksi kyennyt toimivaan sovinnaisen rajojen ylittämiseen. Nykyisyys vaikuttaa siihen katseeseen, jonka me luomme menneisyyteen. Niinpä historiantutkijat voisivat laajemminkin alkaa ymmärtää, että (muutakin kuin lähi)menneisyyttä kannattaa tarkastella myös viestinnällisestä näkökulmasta.

– RAIMO SALOKANGAS

Opas historiallisen ajattelun opettamiseen

Bruce A. VanSledright: The Challenge of Rethinking History Education. On Practices, Theories, and Policy, New York and London: Routledge 2011. 224 s.

Historianopetuksesta anglosaksisessa maailmassa käyty kamppailu ei osoita tyyntymisen merkkejä. Opetusta ohjaavissa dokumenteissa historia näyttäytyy yhä vahvemmin suurta kertomusta vaalivan identiteettiaineen sijasta kriittisiä valmiuksia koulivana taitoaineena. Muutos ei kuitenkaan ole konkretisoitunut opettajien toiminnassa. Historianopetuksen traditio ja kansallisten tavoitteiden puolesta puhuvat poliitikot painavat opetusta yhä vanhaan muottiinsa.

Yhdysvalloissa uudenlaisen historianopetuksen suunnannäyttäjänä on toiminut Marylandin yliopiston professori Bruce A. VanSledright. Yhdeksän vuotta sitten hän julkaisi *In Search of America's Past* -teoksensa, jossa hän käsitteli historiallisen ajattelun opettamista alakoulussa. Uudella *The Challenge of Rethinking History Education* -kirjallaan VanSledright pyrkii näyttämään aineenopettajille, millaista nykyisten tavoitteiden mukainen historianopetus voisi olla lukiossa.

Historianopetuksen muutosta havainnollistaakseen VanSledright aloittaa teoksensa kuvailemalla kahden samassa koulussa työskentelevän opettajan erilaista tapaa opettaa historiaa, tässä tapauksessa Yhdysvaltain sisällissotaa. Toinen opettajista lähestyy aihetta Abraham Lincolnin henkilöhistorian kautta. Hän kertoo ihailmansa presidentin taustoista ja toiminnasta puuttumatta sen

enempää sisällissodan syihin kuin tapahtumiin. Kyseinen opettaja loihitti Lincolnista kuvan orjuutta vastustavana ja Yhdysvaltain yhtenäisyyttä vaalivana suurmiehenä. Opettaja on taitava kertoja, ja oppilaat pitävät hänen opetustavastaan. Hänen kurssinsa ovat aina täynnä, ja hänet on valittu monesti koulunsa suosituimmaksi opettajaksi. Toinen koulun historianopettajista opettaa asioita dokumenttien avulla. Kyseinen opettaja ei jaa oppilaille valmiita vastauksia, vaan panee nämä tekemään omia tulkintojaan. Hänen opetuksessa oppilaiden pitää itse päätellä, vastustiko Lincoln orjuutta periaatteellisista syistä vai oliko hänen kantansa pelkkää politikointia. Ensimmäisen opettajan opetuksen voi sanoa tähtäävän kollektiivisen muistin vaalimiseen – siihen, että sosiaalistetaan oppilaat yhteisen menneisyyden kunniottamiseen. Historianopetus toimii näin parhaimmillaan liimana, joka yhdistää kansakuntaa. Jälkimmäinen opettaja sen sijaan opettaa oppilaat kyseenalaistamaan vallitsevina totuuksina pidettyjä näkemyksiä. Hän pyrkii opetuksellaan rokottamaan oppilaat manipulaatiota vastaan.

Näinkin erilaista opetus voi olla saman koulun sisällä. Mutta miksi oppilaat sitten ovat halukkaampia osallistumaan opetukseen, jossa he ovat kuuntelijan roolissa kuin opetukseen, jossa he saavat tehdä omia tulkintoja? Oppilaiden mielestä jälkimmäisen opettajan opetustapa vaatii heiltä paljon työnteokoa. Heidän on myös kestettävä tiedon tulkinnallisuudesta johtuvaa epävarmuuden tunnetta. Osa oppilaista kertoo pitävänsä tällaisesta opetuksesta, mutta monet haluaisivat päästä ensin kuvaton opettajan kurssille, koska siellä oppiminen on heidän mukaansa selkeämmin hallittavissa. Kyse on siitä, miten opettajat kuvaavat historiatiedon luonnetta oppilailleen. Kyse on myös siitä, mitä opettajat

itse pitävät historianopetuksen tavoitteena. Vaikka kirja keskittyy kuvaamaan taitopainotteisen opetuksen toteuttamista, se tarjoaa myös selityksen, miksi suuri osa opettajista pitäytyy vanhassa opetustraditiossa huolimatta opetusviranomaisten ja alan tutkijoiden yrityksistä muuttaa opetuksen suuntaa.

VanSledright kuvaa kirjassaan historianopetuksen muutosta Yhdysvalloissa, jossa on 1990-luvulta lähtien yritetty luoda kaikille yhteisiä kansallisia tavoitteita. Vuosikymmenen puolivälissä saatiin aikaiseksi malli, jossa historian tapahtumien mieleen painamisen sijasta oli tarkoitus keskittyä historiallisen ajattelun opettamiseen. VanSledright nostaa tämän työn edeltäjäksi 1950-luvulla alkunsa saaneen *the Amherst Projectin*, jossa ryhmä historioitsijoita ja historianopettajia loi historianopetukselle uudet suuntaviivat. Niiden mukaan opetuksessa oli oleellista kehittää oppilaiden kognitiivisia kykyjä ja kriittistä asennetta. Hanke kohtasi kuitenkin käytännön hankaluuksia, sillä kaikki opettajat eivät olleet valmiita muuttamaan opetuksensa lähtökohtia. *Amherst Projectissa* mukana olleet näkivät ratkaisuksi pyrkiä muuttamaan koko amerikkalaista koulukulttuuria tutkivaa oppimista kannustavaksi. Uudenlaisen koulukulttuurin ei uskottu syntyvän hetkessä vaan vuosikymmenten pitkäkestoisen kehityksen seurauksena. Ennen kuin hanke alkoi tuottaa tuloksia sen rahoitusta supistettiin ja Vietnamin sota suuntasi amerikkalaisten huomion koulun uudistamisesta muihin asioihin.

Amherst Projectin esiin nostaminen on tärkeää monessakin mielessä. Usein historiallisen ajattelun opettamisen alku sijoitetaan brittiläiseen *New History* -koulukuntaan ja *Schools Council History Projectiin* 1970-luvun alkuun. Kyseisen koulukunnan vaikutuksen voi sanoa elävän tänäkin päivänä

brittiläisessä historianopetuksessa kansallisen opetussuunnitelman muodossa. Epäonnistuneita hankkeita, kuten Amherst Projectia, ei alan julkaisuissa usein käsitellä. Amherst Projectilla on kuitenkin annettavaa historianopetuksen kehittäjille. Se osoitti, että historianopetuksen muuttaminen vaatii vahvaa panostusta koulukulttuurin muuttamiseen ja ennen kaikkea aikaa. Yhden sukupolven aikana ei vielä kannata odottaa syvällekkävää muutosta.

Amherst Projectin ja *Schools Council History Projectin* tukena olivat historian didaktiikan tiedeyhteisö ja johtavat opetusviranomaiset. Opetusta ohjaavilla dokumenteilla ja uudenaikaisella historiandidaktisella oppimateriaalilla opettajat yritettiin saada muuttamaan opetustaan. Suuri osa opettajakunnasta kuitenkin harasi muutosta vastaan. Osaltaan synnä lienee ollut opettajien haluttomuus vaihtaa hyväksi kokemaansa opetustapaa heille vieraaseen tapaan, osaltaan opettajien näkemyksestä, että historiaa opiskellaan sen itsensä eikä välineellistettävien taitojen vuoksi. Opettajien muutosvastarinta sai tukea poliitikoilta, jotka puhuivat kansallisen itsetunnon ja yhtenäisyyden rapautumisesta, joka uhkasi, mikäli kyseisten projektien mukainen opetus valtaisi alaa sisältöjä painottavalta opetukselta. VanSledrightin mukaan sisältopainotteisen opetuksen tradition voima johtuu suurelta osaksi kollektiivisen muistin projektista, jonka mukaan jokaisen amerikkalaisen pitää olla selvillä kansakunnan rakentamisen kertomuksesta. Ehdotukset eräänlaiseksi kansalaisuskonnoksi kohonneen kertomuksen heikentämisestä kouluopetuksessa uhkaavat sen puolustajien mukaan amerikkalaisen yhteiskunnan ydintä. Joissain osavaltioissa, kuten Floridassa on jopa lainsäädännöllä määriteltä, miten oppilaille pitää välittää kansakunnan rakentamisen suurkertomus.

VanSledright varoittaa tällaisen opetuksen vaaroista. Vaikka kansalliseen suurlukemukseen perustuvan opetuksen uskotaan lujittavan kansallista kiinteyttä, sillä saatetaan myös olla päinvastainen vaikutus. VanSledright käyttää tästä esimerkkinä Terrie Epsteinin tutkimusta vähemmistöjen suhtautumisesta kansalliseen historiaan.¹ Epstein on tuonut esille Yhdysvaltain mustan väestönsosan (Afrikan amerikkalaisten) perustavan historiakuvasa epävirallisen historiakulttuurin, erityisesti vanhempien ja isovanhempien muistelukerronnan varaan, koska virallinen historiakulttuuri jättää huomiotta tai marginalisoi mustan väestönsosan merkityksen Yhdysvaltain historiassa. VanSledrightin mukaan Epsteinin tutkimustulokset viittaavat siihen, että kollektiiviseen muistiin perustuva historianopetus vahvistaa samalla myös sen vastadiskurssia. Tämä taas saattaa vahingoittaa luottamusta koko koulujärjestelmään. Samasta asiasta on hiljattain varoitettu myös kanadalainen Stéphane Lévesque.²

Jos teoksen alkuosa toimii eräänlaisena perusteluna sille, miksi historiallisen ajattelun opettaminen ei vielä ole tehnyt läpimurtoa Yhdysvalloissa, kirjan loppuosaa näyttää, millaista taitopainotteinen opetus voi olla. VanSledright tarkastelee nuoren lukion

historianopettajan, Thomas Beckerin tapaa opettaa 15–16-vuotiaita nuoria. Hän kuvaa Beckerin opetusta hyvin konkreettisesti, jotta lukija saa selkeän käsityksen siitä, mitä oppitunneilla tapahtuu. Hän myös analysoi Beckerin pedagogiikkaa ja opetuksen vaikutuksia. Becker ei näyttäydä minään yliopettajana vaan pikemminkin noviisina, jolla on kova halua saada oppilaat oppimaan. Kirjassa kuvataankin realistisesti myös Beckerin epäonnistumisia, esimerkiksi hänen epäonnistunutta ajankäyttöään ja oppilaiden kritiikitöntä suhtautumista lähteisiin. VanSledrightin kirjan sanoma on, ettei taitopainotteiseen opetukseen ole oikotietä. Vaikka opettaja kuinka yrittäisi opettaa järkevästi, koulun arki ja vanha traditio aiheuttavat kitkaa.

Realistisen koulukuvauksen takia VanSledrightin teos on tervetullut lisä historiandidaktiseen kirjallisuuteen. Historianopettajat kaipaavat kaunistelemattomia esimerkkejä taitopainotteisen opetuksen toteuttamisesta ja mallia, jonka pohjalta he rohkaistuisivat kokeilemaan sitä itse. Beckerin opetuksen varsin yksityiskohtainen käsittely tekee kirjasta kuitenkin kahden tyyliin sekamuodon: akateeminen lukijakunta viihtyy enemmän kirjan alkuosan ja käytännön opetustyössä olevat opet-

tajat loppuosan parissa. Tätä voi pitää kirjan heikkoutena, tutkijoiden ja opettajien kun on jo muutenkin väitetty elävän eri planeetoilla.³ VanSledright pyrkii teoksellaan voittamaan ennen kaikkea opettajat taitopainotteisen opetuksen kannalle. Kirjan rakenne ei ehkä miellytä kaikkia lukijoita, mutta yhden opettajan esimerkin varaan rakentuvana teos on oiva tapa välittää ainedidaktisen tutkimuksen näkökulmia laajemmalle yleisölle. Teoksella on paljon annettavaa myös suomalaisille tutkijoille ja opettajille, koska punta-roimme yhdysvaltalaiskollegojemme tavoin samoja historianopetukseen liittyviä kysymyksiä.

– JUKKA RANTALA

-
1. Terrie Epstein (2009) *Interpreting National History. Race, Identity, and Pedagogy in Classrooms and Communities*, New York: Routledge.
 2. Stéphane Lévesque (2008) *Thinking Historically. Educating Students for the Twenty-First Century*. Toronto–Buffalo–London, University Toronto Press, 57.
 3. Walter C. Parker (2010) Preface. Teoksessa Walter C. Parker (toim.) (2010) *Social Studies Today*. Research & Practice, New York and London: Routledge, IX–X.